

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
EKONOMIKAS UN VADĪBAS FAKULTĀTE
Grāmatvedības un audita katedra

**LR PAŠNODARBINĀTĀ PERSONA, TĀS SAIMNIECISKĀS DARBĪBAS
UZSKAITE UN MAKSĀJAMIE NODOKĻI**

LR self-employed, its economic activity payable records and taxes

DIPLOMDARBS

Grāmatvedības, analīzes un audita profesionālā bakalaura studiju programma

Autors:

Tanita Herberga

Studenta apliecības Nr: th11001

Darba vadītājs: asoc.profesore. Dr.ekon. I.Millere

RĪGA 2015

ANOTĀCIJA

Diplomdarba tēma ir „LR pašnodarbinātā persona, tās saimnieciskās darbības uzskaitē un maksājami nodokļi”.

Diplomdarba mērķis ir izpētīt pašnodarbinātās personas statusu, pašnodarbinātās personas grāmatvedības kārtošanu un maksājumos nodokļus, un sniegt priekšlikumus pašnodarbinātās personas darbības un grāmatvedības kārtošanas pilnveidošanai.

Diplomdarbā novērtēts pašnodarbinātās personas statuss, izpētīts, kādus nodokļus maksā pašnodarbinātā persona, kā kārto grāmatvedību pašnodarbinātās personas, kā arī sniegti priekšlikumi par pašnodarbinātās personas darbības un grāmatvedības pilnveidošanu.

Diplomdarba apjoms: 63 lappuses, tai skaitā ietvertas 6 tabulas, 3 attēli, 3 pielikumi.

Atslēgvārdi: pašnodarbinātā persona, grāmatvedības kārtošana, nodokļi, uzskaitē.

ANNOTATION

Topic of diploma thesis is "LR self-employed, its economic activity payable records and taxes".

Diploma work the objective is to examine the status of self-employed persons, self-employed persons and payments accounting, taxes, and to make proposals for self-employed activities and the development of the sort of accounting

Diploma thesis assesses the status of self-employed persons, investigate, any taxes paid to the self-employed person, as the sort of accounting the self-employed, as well as proposals for self-employed persons operating and accounting development.

Diploma thesis: 63 page, including 6 tables, 3 pictures, 3 annexes.

Keywords: self-employed person, sort of accounting, taxes, records.

SATURS

Apzīmējumu saraksts.....	5
Ievads.....	6
1. Pašnodarbinātā persona, tās statuss un statistika.....	8
1.1. Pašnodarbinātās personas statuss.....	8
1.2. LR pašnodarbināto personu statistikas datu izpēte.....	15
2. Pašnodarbinātās personas grāmatvedība un dokumenti.....	18
3. Pašnodarbinātās personas nodokļi.....	34
3.1. Iedzīvotāju ienākuma nodoklis.....	34
3.2. Valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas.....	41
3.3. Pievienotās vērtības nodoklis.....	46
3.4. Mikrouzņēmumu nodoklis.....	54
Secinājumi un Priekšlikumi.....	58
Izmantotā literatūra un avoti.....	61
Pielikumi.....	63
1.Pielikums Saimnieciskās darbības ieņēmumu un izdevumu uzskaites žurnāla paraugs.....	64
2.Pielikums Profesiju un saimnieciskās darbības veidi, uz kuriem ir attiecināma patentmaksa, un patentmaksas apmēri.....	66
3. Pievienotās vērtības nodokļa uzskaites žurnāla paraugs.....	73

APZĪMĒJUMU SARAKSTS

IIN – Iedzīvotāju ienākuma nodoklis

VSAOI – Valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas

PVN – Pievienotās vērtības nodoklis

VID – Valsts ieņēmumu dienests

SIA – Sabiedrība ar ierobežotu atbildību

IEVADS

Pašnodarbināto personu skaits Latvijā katru gadu palielinās, tas liecina, ka iedzīvotājiem ir interese par pašnodarbinātā personas statusu. Fizisko personu vidū arvien aktuālāk kļūst reģistrēties par pašnodarbinātu personu tādā veidā sev nodrošinot neatkarību no stingrām darba devēju prasībām, jo pašnodarbinātā persona pati sev sastāda darba grafiku.

Arī uzņēmumu vidū netrūkst tādu, kuriem ir pastiprināta interese par nodokļu maksāšanu pašnodarbinātajām personām, nevis par dabu ņēmējiem, tādējādi samazinot kopējo darba devēju nodokļu slogu, kas saistīts ar darba samaksu, tādējādi to aizstājot ar ārpakalpojumu.

Pašnodarbinātās personas statuss kļūst arvien aktuālāks līdz ar pašnodarbināto personu pieaugumu, līdz ar to šajā statusā ir vairākas neskaidrības par to kā tiek kārtota grāmatvedība un kādi ir maksājami nodokļi pašnodarbinātajām personām, ar šādām neskaidrībām saskaras, jo īpaši tās pašnodarbinātās personas, kuras ir, tikko pierēģistrējušas savu saimniecisko darbību. Pierēģistrējoties par pašnodarbināto personu nākas saskarties ar šī statusa negatīvajām pusēm, kā būtiskākais ir tas, ka pašnodarbinātajām personām ir liels nodokļu slogs. Aktuāls jautājums ir kā pareizi kārtot grāmatvedību pašnodarbinātajām personām, ar ko pašnodarbinātās personas grāmatvedība atšķiras no pārējo uzņēmējdarbības veidu grāmatvedības, kā arī kā mazināt nodokļu slogu pašnodarbinātajām personām.

Diplomdarba mērķis ir izpētīt pašnodarbinātās personas statusu, pašnodarbinātās personas grāmatvedības kārtošanu un maksājumos nodokļus, un sniegt priekšlikumus pašnodarbinātās personas darbības un grāmatvedības kārtošanas pilnveidošanai.

Mērķa sasniegšanai veicamie uzdevumi:

1. Izpētīt pašnodarbinātās personas statusu un kāda ir tā reģistrēšanās kārtība
2. Izpētīt kādas īpatnības ir pašnodarbināto grāmatvedības kārtošanai.
3. Izpētīt un analizēt kādus nodokļus maksā pašnodarbinātās personas un kādas ir to nianses
4. Izpētīt un izanalizēt pašnodarbināto personu problēmas
5. Izdarīt secinājumus un sniegt priekšlikumus par pašnodarbinātās personas darbības un grāmatvedības pilnveidošanu.

Diplomdarbs sastāv no trīs nodaļām, tās ir izveidotas atbilstoši izvirzītajam mērķim. Diplomdarba pirmā nodaļa veidota, lai gūtu priekšstatu, kas ir pašnodarbinātās personas statuss un ar ko tas atšķiras no pārējiem uzņēmējdarbības veidiem, jo lai varētu izpildīt izvirzīto darba mērķi, vispirms ir jāapzinās, ko nozīmē pašnodarbinātās personas statuss. Diplomdarba otrā nodaļa veidota, lai izpētītu pašnodarbinātās personas grāmatvedības kārtošanu. Savukārt diplomdarba trešā nodaļa veidota, lai izpētītu piemērojamos nodokļus pašnodarbinātajām personām.

Diplomdarbā izmantotā pētniecības metode: ekonomiskās analīzes un statistikas analīzes metode – šīs metodes izmantotas, lai salīdzinātu un analizētu kā mainījies pašnodarbināto personu skaits Latvijā gada laikā, kā arī cik pašnodarbināto personu maksā VSAOI.

Par pētījuma periodu ir izmantots 2015.gads, jo darbā tiek rakstīts par aktuālo likumdošanu attiecībā uz pašnodarbinātajām personām. Statistisko datu apkopojums ir veikts par periodu no 2013.gadam līdz 2014.gadam, jo dati par 2015.gadu uz pētījuma veikšanas brīdi nav pieejami.

Diplomdarbā veiktā analīze un pētījums pamatojas uz LR likumdošanas aktu prasībām, statistikas datiem, Latvijas un ārvalstu autoru darbiem, kā arī internetā pieejamiem materiāliem.

1. PAŠNODARBINĀTĀ PERSONA, TĀS STATUSS UN STATISTIKA

1.1. Pašnodarbinātās personas statuss

Pašnodarbināta persona – persona, kas darba ienākumus gūst patstāvīgi, neiesaistoties kā darbinieks darba tiesiskajās attiecībās ar daba devēju un neieņemot amatu, kas dod tiesības uz atlīdzību.[7]

Likumā „Par valsts sociālo apdrošināšanu” ir noteikts, ka pašnodarbinātais ir persona, kas gūst ienākumu (vai ieņēmumus) kā:

- ✓ Persona, kas veic individuālo darbu,
- ✓ Personas, kuras pastāvīgā dzīvesvieta ir Latvijas Republikā un kura saņem autoratlīdzību, izņemot autortiesību mantinieku un citu autortiesību pārņēmēju,
- ✓ Zvērināts notārs,
- ✓ Zvērināts advokāts,
- ✓ Zvērināts revidents
- ✓ Prakses ārsts, prakses farmaceits, prakses veterinārārsts, prakses opometrists,
- ✓ cita fiziskā persona, kuras pastāvīgā dzīvesvieta ir Latvijas Republikā un kura reģistrējusies kā saimnieciskajā darbībā gūtā ienākuma nodokļa maksātāja,
- ✓ zemnieku (zvejnieku) saimniecības īpašnieks, kas, nebūdams darba tiesiskajās attiecībās ar savas zemnieku (zvejnieku) saimniecības pārvaldes institūciju, veic šīs zemnieku (zvejnieku) saimniecības vadības funkciju, ja šajā zemnieku (zvejnieku) saimniecībā likumā noteiktajā kārtībā nav iecelts (ievēlēts) pārvaldnieks (direktors),
- ✓ persona, kuras pastāvīgā dzīvesvieta ir Latvijas Republikā un kuras darbu apmaksā no Latvijas Republikai piešķirtajiem ārvalstu tehniskās palīdzības vai starptautisko finanšu institūciju aizdevuma līdzekļiem,
- ✓ zvērināts tiesu izpildītājs,
- ✓ individuālais komersants. [6]

Autore uzsver, ka, tiklīdz fiziska persona kļūst par pašnodarbināto personu, tā iegūst lielāku rīcības neatkarību un lielāku iespējamo samaksu par padarīto darbu. Tas varētu likties ļoti vilinoši, tomēr esot par pašnodarbināto personu ir jārēķinās, ka tādējādi arī no daudz kā ir jāatsakās. No darba ņēmēja kļūstot par pašnodarbināto, persona uzņemas visu atbildību.

Kļūstot par pašnodarbinātu personu nākas atteikties no sekojošām sociālajām garantijām, kuras pēc likuma nodrošina darba devējs: slimības lapām, pabalstiem darba zaudēšanas gadījumā, apdrošināšanas pret nelaimes gadījumiem kā arī citām garantijām. Visas sociālās garantijas ir atkarīgas no paša pašnodarbināta veiktajām iemaksām.

Pašnodarbinātais ir pats sev priekšnieks, tāpēc savu darba laiku normē pati pašnodarbinātā persona, tas nozīmē, ka pašnodarbinātā darbībā nepastāv tāda lieta kā virsstundas. Tieši tādēļ pašnodarbinātais nevar pretendēt uz paaugstinātu samaksu par darbu ārpus noteiktā darba laika, kā arī brīvdienās. Vēl arī pašnodarbinātajam nepienākas apmaksāts ikgadējais atvaļinājums, rūpēties par atpūtu ir katra paša pašnodarbinātā ziņā. Pašnodarbinātais par savu saimniecisko darbību atbild ar visu savu mantu.

Pašnodarbināto personu raksturo, ka tas ir neatkarīgs darbuzņēmējs, kas veic uzņēmējdarbību. [24]

VID mājas lapā minēts, ka par pašnodarbinātās personas saimniecisko darbību tiek uzskatīta jebkāda darbību, kas ir vērsta uz preču ražošanu, darbu izpildi, tirdzniecību un pakalpojumu sniegšanu par atlīdzību. Saimnieciskā darbība ietver arī ar uzņēmuma līguma izpildi saistīto darbību, profesionālo darbību, nekustamā īpašuma apsaimniekošanu, komercaģenta, māklera un individuālā komersanta darbību, kā arī fiziskās personas īpašumā esoša individuālā uzņēmuma (arī zemnieka un zvejnieka saimniecības) darbību.[9]

Pašnodarbinātās personas darbību kvalificē kā saimniecisko darbību, ja tā atbilst vienam no šādiem kritērijiem:

- ✓ darījumu regularitāte un sistemātiskums – trīs un vairāk darījumu gadā vai pieci un vairāk darījumu trijos gados;
- ✓ ieņēmumi no darījuma pārsniedz 14 229 un vairāk *euro* gadā, izņemot ienākumus no personiskā īpašuma atsavināšanas (personiskai lietošanai paredzēto kustamo lietu – mēbeļu, apģērba un citu lietu);
- ✓ darbības ekonomiskā būtība vai personas īpašumā esošo lietu apjoms norāda uz sistemātisku darbību ar mērķi gūt atlīdzību.

Pašnodarbinātās personas ienākuma gūšanu no kapitāla un ienākuma gūšanu no fiziskās personas īpašumā esoša augoša meža atsavināšanas izciršanai un tajā iegūto kokmateriālu atsavināšanas nekvalificē kā saimniecisko darbību, ja izdevumi, kas saistīti ar šā ienākuma gūšanu, nav atzīti par saimnieciskās darbības izdevumiem.[23]

Pašnodarbinātās personas ienākuma gūšana no metāllūžņu pārdošanas netiek kvalificēta kā saimnieciskā darbība, izņemot gadījumu, ja metāllūžņus pārdod individuālais komersants, kurš ir saņēmis licenci melno un krāsaino metālu atgriezumam un lūžņu iepirkšanai Latvijā.

Pašnodarbinātajām personām reģistrēšanās ir vienkāršāka un ērtāka nekā pārējiem uzņēmējdarbības veidiem, kuriem vēl ir jānododas reģistrēties Uzņēmumu reģistrā un komercreģistrā, kā arī, lai reģistrētos par pašnodarbināto maksa par reģistrāciju nav paredzēta.

Lai kļūtu par pašnodarbināto personu, ir jāreģistrējas kā nodokļu maksātājam Valsts ieņēmumu dienestā, reģistrēties iespējams jebkurā VID struktūrvienībā, aizpildot reģistrācijas pieteikuma veidlapu, uzrādot pasi un uzrādot atbilstošu kompetenci apliecināša dokumenta oriģinālu un iesniedzot attiecīgā dokumenta kopiju:

- ✓ persona, kas saņem autoratlīdzību (autortiesību un blakustiesību atlīdzību), - dokumentu, kas apliecina autoratlīdzības saņemšanu;
- ✓ zvērināts notārs - tieslietu ministra rīkojumu par zvērināta notāra iecelšanu;
- ✓ zvērināts advokāts - Latvijas Zvērinātu advokātu padomes izsniegtu apliecību;
- ✓ zvērināts revidents - Latvijas Zvērinātu revidentu asociācijas izsniegtu zvērināta revidenta sertifikātu;
- ✓ prakses ārsts - ārsta sertifikātu un ārsta prakses reģistrācijas apliecību, kuru izsniegusi Latvijas Ārstu biedrība;
- ✓ cita fiziskā persona, kura reģistrējusies kā saimnieciskajā darbībā gūtā ienākuma nodokļa maksātāja, - īpašuma vai valdījuma tiesības apliecināšu dokumentu un citus dokumentus, kas apliecina, ka persona ir saimnieciskajā darbībā gūtā ienākuma nodokļa maksātāja;
- ✓ persona, kuras pastāvīgā dzīvesvieta ir Latvijas Republikā un kuras darbu apmaksā no Latvijas Republikai piešķirtajiem ārvalstu tehniskās palīdzības vai starptautisko finanšu institūciju aizdevuma līdzekļiem, - līgumu un dokumentu, kurā ir norāde par atlīdzības izmaksas avotiem, ja tas nav norādīts līgumā;
- ✓ prakses farmaceits, prakses veterinārārsts un prakses optometrists - dokumentu, kas apliecina tiesības uzsākt attiecīgo praksi;
- ✓ zvērināts tiesu izpildītājs - dokumentu, kas apliecina iecelšanu amatā.[22]

Reģistrēšanās brīdī pašnodarbinātā persona izvēlas reģistrācijas apliecību, kā arī struktūrvienības reģistrācijas apliecību saņemt klātienē kādā no VID klientu apkalpošanas centriem, vai arī skenētā veidā elektroniski, izmantojot VID elektroniskās deklarēšanas sistēmu.

Ja pašnodarbinātā persona vēlas reģistrācijas apliecību saņemt papīra formā, tādā gadījumā reģistrācijas apliecību var saņemt jebkurā VID klientu apkalpošanas centrā. Par apliecības saņemšanas vietu, iepriekš iesniedzot reģistrācijas pieteikumu, tādā veidā informējot attiecīgā VID klientu apkalpošanas centra darbinieku. Reģistrācijas apliecības oriģināls tiek izsniegts personiski.

Gadījumā ja tiek saņemts reģistrācijas atteikums, pašnodarbinātajai personai ir tiesības precizēt iesniedzamos dokumentus, un tos atkārtoti iesniegt reģistrācijai.

Persona VID reģistrā par reģistrētu nodokļu maksātāju tiek uzskatīta vienīgi pēc reģistrācijas apliecības saņemšanas. Tiklīdz, pašnodarbinātās personas ienākumi mēnesī sasniedz vienu divpadsmito daļu no Ministru kabineta noteiktā obligāto iemaksu objekta minimālā apmēra līdz tā mēneša desmitajam datumam ir jāreģistrējas Valsts ieņēmumu dienestā.

Pašnodarbinātās personas, kuras veicot saimniecisko darbību izvēlējušās maksāt patentmaksu, reģistrējas Valsts ieņēmumu dienestā ne vēlāk kā desmit darbadienas pirms vēlamā patentmaksas piemērošanas datuma.

Reģistrējoties par pašnodarbināto personu reģistrācijas brīdī, svarīgi ir norādīt saimnieciskās darbības jomu, kurā pašnodarbinātā persona vēlas veikt saimniecisko darbību.

VID mājas lapā tiek uzsvērts, ka personas, kuras gūst ienākumus, pamatojoties uz darba tiesiskajām attiecībām, un kuras neveic saimniecisko darbību, uzskatāmas par reģistrētām nodokļu maksātāju reģistrā, kad Valsts ieņēmumu dienests, pamatojoties uz fiziskas personas pieprasījumu piešķirt elektronisko algas nodokļu grāmatiņu. Pēc fiziskas personas pieprasījuma Valsts ieņēmumu dienests elektronisko algas nodokļu grāmatiņu piešķir vienas darba dienas laikā. [22]

Reģistrējoties Valsts ieņēmumu dienestā, pašnodarbinātā persona izvērtējot savu saimniecisko darbību individuāli var izvēlēties vienu no nodokļu maksāšanas veidiem:

- ✓ Patentmaksātājs
- ✓ Fiksētā nodokļa maksātājs
- ✓ IIN maksātājs vispārējā kārtībā
- ✓ Mikrouzņēmuma nodokļa maksātājs

Visi iepriekš uzskaitītie nodokļu maksāšanas veidi diplomdarbā aplūkoti 3.nodaļas ietvarā, izņemot fiksētā ienākuma nodokli, kas netiek aplūkots, sakarā ar to, ka tas ir spēkā līdz 2015.gada 31.decembrim.

Autore uzsver, ka pašnodarbinātā persona savas grāmatvedības darbu var organizēt noslēdzot līgumu par grāmatvedības pakalpojumiem ar citu uzņēmumu vai pašnodarbinātu

personu, kas sniedz grāmatvedības pakalpojumus vai arī uzņemoties savu grāmatvedību kārtot pašai pašnodarbinātajai personai. Jebkurā gadījumā neatkarīgi no tā, kas kārtu grāmatvedību, par tās pareizību un atbilstību likumdošanas prasībām ir atbildīga pati pašnodarbinātā persona. Tādēļ autore uzskata, ka, ja grāmatvedības kārtošana tiek uzticēta kādai citai personai, ir jānoslēdz rakstisks līgums, kurā tiek minēti abu pušu pienākumi, un to atbildība. Obligāti ir rūpīgi jāizvērtē konkrētās personas profesionalitāte un to, cik tā ir kompetenta.

Pašnodarbinātā statusam ir savi plusi:

- ✓ tā ir iespēja legalizēt savus ieņēmumus no saimnieciskās darbības,
- ✓ tam ir vienkāršāka grāmatvedības uzskaitē,
- ✓ pats sev var noteikt darba grafiku,
- ✓ valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas pašnodarbinātais veic tikai par tiem mēnešiem, kad tā ienākumi ir sasnieguši minimālās algas apjomu valstī 2015.gadā tie ir 360 euro,
- ✓ vienkārša reģistrācija,
- ✓ un nav sākotnējo izmaksu, lai pierēģistrētu saimniecisko darbību.[20]

Pēc autores domām pašnodarbinātā statusa negatīvās puses:

- ✓ tas atbild ar visu savu mantu,
- ✓ tas nevar pretendēt uz papildus samaksu par virsstundām vai darbu brīvdienās,
- ✓ pašnodarbinātajam ir mazākas sociālās garantijas – tas nav apdrošināts bezdarba gadījumā un pret nelaiemes gadījumiem darbā vai arodslimībām.
- ✓ kā arī tam ir liels nodokļu slogs.

Pašnodarbinātās personas statusa ļaunprātīga izmantošana

Mūsdienās diezgan liela nozīme tiek piešķirta ēnu ekonomikas apkarošanai. Arī pašnodarbinātā statuss bieži vien tiek izmantots ēnu ekonomikas uzturēšanai.

Autore vērs uzmanību, ka ir grūti skaidri nošķirt, kuras pašnodarbinātās personas strādā patstāvīgi un labprātīgi, un kuras tikai izliekas par pašnodarbinātām personām. Ļaunprātīga statusa izmantošanas gadījumu loks ir diezgan plašs, sākot no nedeklarētām darbavietām, izvairīšanās no nodokļu maksāšanas līdz pat darba tiesību ļaunprātīgais izmantošanai. Šādi ļaunprātīgi statusa izmantošanas gadījumi būtiski bojā konkurenci attiecībā uz godīgām pašnodarbinātām personām.

Autore min dažas pazīmes, kas varētu raksturot pašnodarbinātu personu, kas ļaunprātīgi izmanto šo statusu:

- ✓ Pakļautība citai personai
- ✓ Finansiāla atkarīga no tikai viena klienta
- ✓ Darba aprīkojuma un materiālu izmantošana, kas pieder citai personai
- ✓ Pašnodarbinātā persona veic līdzīgus darba pienākumus vai uzdevumus, kādus veic jau esošie darba ņēmēji
- ✓ Katru darbības soli nosaka cita persona, un lēmumu pieņemšana nav pašnodarbinātās personas rokās

Autore uzsver, ka ir daļa ļaunprātīgu pašnodarbināto personu, kuras pierēģistrējušās šajā statusā, lai nemaksātu nodokļus, taču, brīdī, kad pašnodarbinātā persona pārtrauks savu saimniecisko darbību pavisam, visa sociālā atbildība gulsies uz pašu pašnodarbināto personu vai arī ja tā kļūs, piemēram, par pensionāru, ja persona būs veikusi ļoti mazas VSAOI iemaksas, vai arī nebūs tās veikusi vispār, tādā gadījumā tai būs pavisam niecīga pensija, jo pensijas apmērs ir atkarīgs no veiktajām VSAOI iemaksām un nesaņemot papildus ienākumus, tai var sagādāt grūtības nodrošināt sev iztiku.

Praksē ļoti bieža parādība, ir, ka darba devējs liek darbiniekiem pierēģistrēties par pašnodarbināto personu, lai darba devējam būtu jāmaksā mazāki nodokļi. tam ir arī savas negatīvās puses priekš darba ņēmējiem, jo bieži vien darba ņēmēji nemaz nezina kas īsti ir pašnodarbinātās personas statuss, un brīdī, kad šie darba ņēmēji paliek bez darba tie nevar pretendēt uz bezdarbnieka pabalstu, jo pašnodarbinātās personas statusā tas ir liegts. Pašnodarbinātā persona var pati kārtot sev grāmatvedību, savukārt uzņemoties kārtot savu grāmatvedību, var ielaist būtiskas kļūdas un sniegt kļūdainas atskaites Valsts ieņēmumu dienestam, ja personai nav pieredzes grāmatvedības kārtošānā, savukārt lai algotu kādu personu, kas tās vietā kārtotu grāmatvedību var izmaksāt daudz. Un ir jāņem vērā, ka Valsts ieņēmumu dienests atklājot būtiskas kļūdas vai arī ja pašnodarbinātā personu neiesniedz nevienu deklarāciju, var uzrēķināt soda naudu.

Autore uzsver, ka šādā gadījumā, ja darba ņēmējs piekrīt darba devēja ierosinājumam pierēģistrēties par pašnodarbināto personu nevis būt kā darba ņēmējam, darba ņēmējs uz sevis uzņemas lielu risku, jo ir jāatceras, ka pašnodarbinātās personas nav apdrošinātas pret nelaimes gadījumiem darbavietā, ja par darba ņēmēju nelaimes gadījumiem vai arodslimībām atbildību uzņemas darba devējs, tad par pašnodarbināto personu neviens atbildību neuzņemas, par to ir atbildīga pati pašnodarbinātā persona, tādēļ darba ņēmējam nav izdevīgi piekrist šāda veida piedāvājumam no darba devēja puses, jo tādā veidā darba devējs tikai samazina savu atbildību netaisnīgā veidā.

Vairākas Eiropas dalībvalstis ir centušās izstrādāt precīzu definīciju, kas varētu nodalīt darba ņēmējus un pašnodarbinātās personas, pamatojoties uz dažādiem kritērijiem. Praksē šī pieeja bieži saskaras ar problēmām dažādu faktisko situāciju daudzveidības dēļ. Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja to apzinās un tāpēc ierosina izvērtēt dalībvalstīs gūto dažādo pieredzi, lai varētu izdarīt noteiktus secinājumus un sniegt ieteikumus attiecībā uz efektīvāku pieeju. Uzticams regulējums un viltus pašnodarbinātības definīcija palīdzētu labticīgi pašnodarbinātām personām un mikrouzņēmumiem. Viltus pašnodarbinātības apkarošanai nepieciešams labāk reģistrēt un uzraudzīt reālo stāvokli darba tirgū. Ekonomiska atkarība no pasūtītāja (bieži vien bijušā darba devēja) norāda uz darba attiecību turpināšanos.[13]

Pēc autores domām, mūsdienās šī ir ļoti izplatīta problēma darba ņēmēju vidū, kad tiem pret savu gribu nākas reģistrēties par pašnodarbinātām personām, pozitīvi vērtējams, ka pie tā tiek strādāts, lai mazinātu šāda veida negodīgus darba devējus.

Autores ieteikums, ka Saeimai ir nepieciešams pieņemt grozījumus likumā „Par valsts sociālo apdrošināšanu” tajos iekļaujot konkrētu definīciju, kas spētu atšķirt viltus pašnodarbinātību no labticīgas pašnodarbinātās personas. Iepriekš autore bija minējusi piecas pazīmes, kas raksturo ļaunprātīgu pašnodarbinātību, autores ieteikums šīs minētās pazīmes izmantot, kā definīciju ļaunprātīgai pašnodarbinātībai:

Ļaunprātīga pašnodarbinātība – ja pašnodarbinātā persona ir pakļauta citai personai, tai ir finansiāla atkarība no tikai viena klienta, tā izmanto darba aprīkojumu un materiālus, kas pieder citai personai, tā veic līdzīgus darba pienākumus vai uzdevumus, kādus veic jau esošie darba ņēmēji, kā arī ja katru darbības soli nosaka cita persona, un lēmumu pieņemšana nav pašnodarbinātās personas rokās. Ja no iepriekš minētām piecām pazīmēm izpildās četras pazīmes, tad to var raksturot kā viltus pašnodarbinātību.

Autores ieteikums, VID jākonstatē un jānovērš detalizētāk pārbaudot visas iesniegtās pašnodarbināto personu ziņas, kā arī pievēršot uzmanību pašnodarbināto personu klientu skaitam, lai mazinātu ļaunprātīgu pašnodarbinātību.

Šajā apakšnodaļā autore secinājusi, ka par pašnodarbinātu personu var būt jebkura fiziska persona kas gūst kāda veida ienākumus no savas personīgās darbības, pašnodarbinātās personas statusam ir vairākas priekšrocības, kā galvenā priekšrocība šim statusam ir tāda, ka pašnodarbinātā persona ir neatkarīga, jo tā nav pakļauta darba devēja noteiktam stingram darba grafikam. Bet tai pašā laikā pašnodarbinātajai personai nākas atteikties no iepriekš minētām vairākām sociālajām garantijām, kuras pēc likuma nodrošina darba devējs, kā arī pašnodarbinātai personai ir jāatbild ar visu savu mantu. Autore arī

secinājusi, ka pašnodarbinātajām personām ir vienkāršāka un ērtāka reģistrēšanās kārtība nekā pārējiem uzņēmējdarbības veidiem, jo atšķirībā no pārējiem uzņēmējdarbības veidiem, pašnodarbinātām personām vajag doties tikai uz VID uzrādot, personu apliecinošu dokumentu. Autore arī secinājusi, ka kopumā ir grūti skaidri nošķirt, ļaunprātīgu pašnodarbinātību no labticīgas pašnodarbinātības. Kā arī ļaunprātīga statusa izmantošana, bojā konkurenci attiecībā uz godīgām pašnodarbinātām personām. Tādēļ autore šajā apakšnodaļā izstrādājusi definīciju, kas raksturo ļaunprātīgu pašnodarbinātību.

1.2. LR pašnodarbināto personu statistikas datu izpēte

Autore ir apkopojusi tabulu, kurā uzskaitīts, cik daudz iedzīvotāju ir izvēlējušies pašnodarbinātās personas statusu Latvijā dažādos Latvijas reģionos. Tabulā autore salīdzina, kā pašnodarbināto skaits ir mainījies gada laikā no 2013.gada līdz 2014.gadam.

1.1.tabula

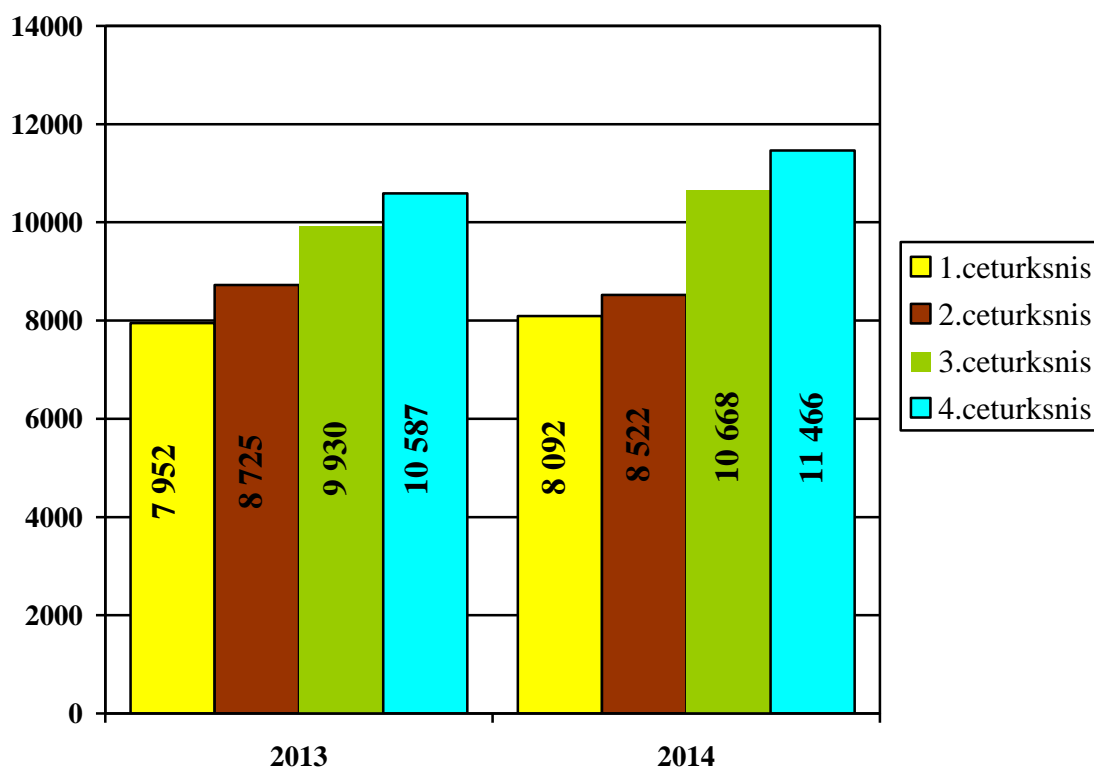
Pašnodarbināto personu skaits Latvijas reģionos 2013.gads-2014.gads [11]

Rādītāji	2013	2014
Latvija	50882	55502
Rīgas reģions	12746	13994
Pierīgas reģions	8715	9580
Vidzemes reģions	6782	7565
Kurzemes reģions	7585	8175
Zemgales reģions	5730	6349
Latgales reģions	9324	9839

Pēc tabulas 1.1. datiem autore secina, ka pašnodarbināto personu skaits Latvijā kopumā 2014.gadā, salīdzinot ar 2013.gadu, ir palielinājies. Vislielākais pašnodarbināto personu skaits ir Rīgas reģionā, 2014.gadā tas palielinājies līdz 13 994 pašnodarbinātajām personām, kā otrs lielākais reģions aiz Rīgas reģiona ir Latgales reģions, tajā ar saimniecisko darbību nodarbojas 9839 pašnodarbinātās personas. Kā nākamais ir Pierīgas reģions tajā darbojas 9580 pašnodarbinātās personas, kas ir tikai par 259 pašnodarbinātajām personām mazāk nekā

Latgales reģionā. Kurzemes reģiona darbojas 8175 pašnodarbinātās personas, Vidzemes reģiona 7565 pašnodarbinātās personas, savukārt vismazāk pašnodarbināto personu darbojas Zemgales reģionā, tikai 6349 pašnodarbinātās personas 2014.gadā. Pēc tabulas 1.1. datiem autore secinājusi, ka, lai arī 2014.gadā salīdzinot, ar 2013.gadu katrā reģionā pašnodarbināto personu skaits pieauga, tas tomēr ir ļoti nevienlīdzīgs. Pēc autores domām tas varētu būt saistīts ar to, ka iespējams iedzīvotājiem, trūkst informācijas par pašnodarbināto statusu, jo īpaši reģionos, kas ir ārpus Rīgas, tajos ir samērā daudz dažādu amatnieku un lauksaimnieku un daudz citu nodarbinātības veidu, kuros pašnodarbinātās personas statuss varētu būt izdevīgs.

Tā kā pašnodarbināto personu skaits Latvijā palielinās svarīgi ir noskaidrot cik no reģistrētām pašnodarbinātajām personām ir sasnieguši VSAOI minimuma sliekšni, un maksā VSAOI. Tādēļ autore saskaņā ar Valsts ieņēmumu dienesta datiem ir shematiski attēlojusi, kā mainījies Latvijā pašnodarbināto skaits, kuri maksā VSAOI laika posmā no 2013.gada līdz 2014.gadam.

1.1. att. Pašnodarbināto personu skaits, kuras maksā VSAOI 2013.g.-2014.g. [12]

Attēlā 1.1. ir attēlots pa ceturkšņiem pašnodarbināto skaits, kuri maksā VSAOI. No dotā attēla autore secina, ka ar katru ceturksni VSAOI maksātāju skaits palielinās. 2013.gada 1.ceturksnī pašnodarbināto personu, kuri maksā VSAOI bija viszemākais – 7952. Otrajā ceturksnī tas palielinājās līdz 8725, trešajā līdz 9930 līdz ceturtajā ceturksnī VSAOI maksātāju skaits sasniedza 10587 pašnodarbinātas personas. Līdzīga situācija ir vērojama arī 2014.gadā 1.ceturksnī VSAOI maksāju skaits ir mazākais – 8092 pašnodarbinātas personas, tomēr tas ir par 140 pašnodarbinātajām personām vairāk nekā 2013.gadā, otrajā ceturksnī - 8522 VSAOI maksātāju, trešajā ceturksnī - 10 608 VSAOI maksātāju, un ceturtajā ceturksnī - VSAOI maksātāju skaits ir sasniedzis savu maksimālo apmēru, nodokli maksā 11 466 pašnodarbinātas personas, kas ir par 879 pašnodarbinātām personām vairāk nekā 2013.gadā. Pēc autores domām, tas varētu būt saistīts ar to, ka liela daļa pašnodarbināto personu ir dažāda veida amatnieki vai fotogrāfi, kā arī šajā profesijā vispelnošākie ir vasaras mēneši un gada beigas, tādēļ tik liela atšķirība ir starp, piemēram, pirmo un ceturto ceturksni. Tas ir vērtējams pozitīvi, ka palielinoties pašnodarbināto personu skaitam, palielinās arī to pašnodarbināto personu skaits, kas maksā VSAOI, tātad arvien vairāk pašnodarbinātajām personām rūp to sociālā apdrošināšana.

Šajā apakšnodaļā autore secinājusi, ka kopumā gada laikā pašnodarbināto personu skaits palielinās visā Latvijā, tas vērtējams pozitīvi, jo tas nozīmē, ka vairāk iedzīvotāju vēlas paši nodarboties ar savu saimniecisko darbību un kļūt neatkarīgi no darba devējiem, pozitīvi ir arī vērtējams, ka neskatoties uz lielo nodokļu slogu pašnodarbināto personu skaits, kuras maksā VSAOI palielinās tas liecina, ka pašnodarbinātajām personām palielinās ienākumi, un priekš valsts tas arī ir pozitīvi, jo valsts tiks nodrošināta ar nodokļu maksājumiem.

2. PAŠNODARBINĀTĀS PERSONAS GRĀMATVEDĪBA UN DOKUMENTI

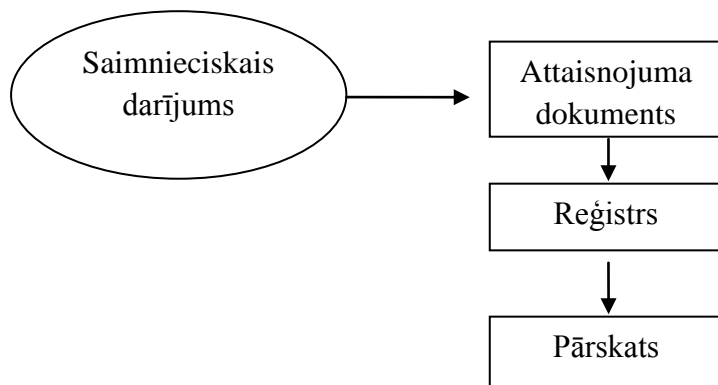
Grāmatvedībā saimnieciskās darbības ieņēmumu un izdevumu uzskaitē izmanto divus principus:

- ✓ kases princips
- ✓ uzkrāšanas princips

Izmantojot kases principu ieņēmumi tiek uzskaitīti, tajā brīdī, kad ir saņemta samaksa par darījumiem, bet izdevumi tiek uzskaitīti brīdī, kad tie tiek apmaksāti. Darījumi tiek reģistrēti atbilstoši naudas plūsmai. Kases princips tiek izmantots vienkāršā ieraksta grāmatvedībā.

Savukārt izmantojot uzkrāšanas principu ieņēmumi tiek uzskaitīti, brīdī, kad ir notikusi pakalpojumu sniegšana vai preču pārdošana, arī tajā gadījumā ja par notikušos darījumu nav saņemta samaksa, bet savukārt, izdevumi tiek uzskaitīti tajā periodā, uz kuru tie attiecas. Uzkrāšanas princips tiek izmantots divkāršā ieraksta grāmatvedībā.

Lai sistematizētu un apkopotu visu informāciju par saimniecisko darbību, katrs darījums ir jāatspoguļo dokumentos, jāpieregistrē un par katru pārskata periodu jā sagatavo nepieciešamie pārskati. Saimnieciskās darbības uzskaites sistēma tiek atspoguļota sekojošā attēlā:

2.1.att. Saimnieciskā darījuma atspoguļošana dokumentos[14, 11]

Attēlā 2.1. tiek atspoguļota kāda izskatās saimnieciskās darbības uzskaites sistēma, kurā ir redzams, kā no saimnieciskā darījuma grāmatvedībā nonāk līdz pārskatam.

Lai katrs darījums tiktu noformēts lieto atbilstošu attaisnojuma dokumentu, kura lietošanas nepieciešamību un noformēšanas kārtību nosaka normatīvie akti. Grāmatvedībā nozīmīgi svarīga ir gan dokumentu kvalitāte, gan arī pareiza darījumu apliecināšana dokumenta izvēlē.

Ja pašnodarbinātā persona nonāk situācijā, kad tai ir jāreģistrē darījums, kuram nav cita attaisnojuma dokumenta, tādā gadījumā tiek sagatavota grāmatvedības izziņa, piemēram, ja tiek saņemta samaksa nevis no paša pircējs, bet pircēja vietā samaksu veic cita persona vai uzņēmums.

Neatkarīgi no tā vai grāmatvedību kārtoti pati pašnodarbinātā persona, cits uzņēmums vai cita pašnodarbinātā persona, neviens nav pasargāts no kļūdīšanās iespējām līdz ar to grāmatvedībā var gadīties, ka var tikt ieviestas kļūdas, kuras jāizlabo. Par kļūdu cēloņiem var būt dažādi iemesli, piemēram, pārrakstīšanās vai aritmētiska rakstura kļūdas. MK noteikumi Nr. 585 „Noteikumi par grāmatvedības kārtošānu un organizāciju” nosaka, ka labojumi grāmatvedības dokumentos vai grāmatvedības reģistros jāizdara tā, lai būtu skaidri redzams iepriekšējais ieraksts, katru labojumu jāatrunā norādot, kas, kad un kāpēc, un apstiprina ar labotāja parakstu. Veicot kļūdu labojumus, attaisnojuma dokumentus un grāmatvedības reģistrus nedrīkst dzēst. [10]

Par veikto labojumu var sagatavot grāmatvedības izziņu. Ja tiek sagatavota izziņa, tad tajā tiek norādīta informācija, kurš dokuments tiek labots, kā arī tiek norādīts labojuma iemesls, labojuma izdarīšanas datums, persona, kas ļāvusi veikt labojumu, labojumā dokumenta reģistra kārtas numuru. Autore uzskata, ka sagatavot izziņu būtu ieteicams darīt, tajā gadījumā, ja ir nepieciešams sīkāks skaidrojums, kāpēc konkrētais labojums veikts.

Likumā „Par grāmatvedību” ir noteikts, ka pašnodarbinātajai personai grāmatvedības dokumenti un reģistri sistemātiski jākārtoti un jāuzglabā likumā arhīvā: [1]

- ✓ inventarizācijas sarakstiem, grāmatvedības reģistriem un grāmatvedības organizācijas dokumentiem – 10 gadi,
- ✓ attaisnojuma dokumentiem par darbiniekiem aprēķināto mēnešalgu ar sadalījumu pa gadiem un mēnešiem - 75 gadi,
- ✓ Pārējiem attaisnojuma dokumentiem – 5 gadi.

Pašnodarbinātā persona ir atbildīga par arhīva saglabāšanu.

Ja dokumenti ir zuduši zādzības vai stihijas nelaiemes rezultātā, tad nepieciešams akts, kurā norāda, kuri dokumenti un kāpēc ir zuduši.[14, 21]

Pašnodarbinātā persona reģistrējoties var izvēlēties savu grāmatvedību kārtot vienkāršā ieraksta grāmatvedībā.

Saimnieciskās darbības ieņēmumu un izdevumu uzskaites žurnāls

Pašnodarbinātajai personai izvēloties grāmatvedību kārtot vienkāršā ieraksta grāmatvedībā, atbilstoši MK noteikumiem „Kārtība, kādā individuālie komersanti, individuālie uzņēmumi, zemnieku un zvejnieku saimniecības, citas fiziskās personas, kas veic saimniecisko darbību, kārtu grāmatvedību vienkāršā ieraksta sistēmā” visus saimnieciskā darbības ieņēmumus un izdevumus ir jāreģistrē saimnieciskās darbības ieņēmumu un izdevumu uzskaites žurnālā.

Autore uzsver, ka saimnieciskās darbības ieņēmumu un izdevumu uzskaites žurnāls izveidots tā, lai tas pašnodarbinātajām personām, kuras aizpilda šo žurnālu atvieglotu iedzīvotāju ienākuma nodokļa deklarācijas aizpildīšanu, kā arī, lai pareizi tiktu aprēķināti nodokļi. Aizpildot saimnieciskās darbības ieņēmumu un izdevumu uzskaites žurnālu ir jāievēro likuma „Par iedzīvotāju ienākuma nodokli” 11.pants, kurā noteiks, tieši kādas summas veido saimnieciskās darbības ieņēmumus un izdevumus.

Saimnieciskās darbības ieņēmumu un izdevumu uzskaites žurnāls tiek iekārtots vienam gadam. Darījumi tajā tiek reģistrēti hronoloģiskā secībā atbilstoši kases principam, tas nozīmē, ka ieņēmumi tiek reģistrēti tikai tajā brīdī, kad par darījumu ir saņemta atlīdzība, savukārt izdevumi tiek reģistrēti tajā brīdī, kad tie ir apmaksāti. Saimnieciskās darbības žurnālā katrs darījums tiek pierakstīts atbilstoši attaisnojuma dokumentam, tiek norādīts attaisnojuma dokumenta veids, tā numurs, darījums partneris, datums un darījuma saturs, kā arī tiek norādīta summa, ar kādu veikts darījums.

Katra mēneša noslēgumā saimnieciskās darbības ieņēmumu un izdevumu uzskaites žurnālā tiek aprēķināta kopējo darījumu summu gan mēnesī, gan arī no gada sākuma, kā arī tiek aprēķināts naudas līdzekļu atlikums.

Lai saimnieciskās darbības ieņēmumu un izdevumu uzskaites žurnāls tiktu aizpildīts korekti, autore iesaka izmantot VID metodisko materiālu „Grāmatvedības kārtošana vienkāršā ieraksta sistēmā”. Metodiskajā materiālā ir uzskatāmi paskaidrots un parādīts ar piemēriem, ne tik vien kā pareizi ir jāaizpilda žurnāls, bet arī kā vispārīgi ir jākārtu grāmatvedība pašnodarbinātajām personām.

Autore vērš uzmanību, ka uzsākot saimniecisko darbību iesākumā, tiek ieguldīti daudz personiskie līdzekļi, šie personiski ieguldītie līdzekļi ir jāuzrāda saimnieciskās darbības ieņēmumu un izdevumu uzskaites žurnālā, lai tiktu uzskatāmi parādīta saimnieciskā darbības naudas plūsma, personiski ieguldītie līdzekļi neietekmē nodokļu aprēķinus.

Personīgais ieguldījums ir ārpus saimnieciskās darbības gūtie ienākumi, piemēram, citur algotā darbā saņemta darba samaksa, pensija, stipendija, mantojums, kas tiek ieguldīti saimnieciskajā darbībā. savukārt nopelnītos līdzekļus īpašnieks neierobežotā daudzumā var izmantot personīgajam patēriņam.[14, 23]

Personīgais patēriņš ir saimnieciskajā darbībā gūto ienākumu izlietošana personīgajām vajadzībām, piemēram, sadzīves priekšmetu iegādei. Personīgais patēriņš tāpat kā personīgais ieguldījums neietekmē nodokļu aprēķinus, tomēr žurnālā tas ir jārāda, lai patiesi atspoguļotu saimnieciskās darbības naudas plūsmu. Personīgo ieguldījumu un personīgo patēriņu reģistrē saimnieciskās darbības žurnālā, bet nav jānorāda, no kurienes personīgie līdzekļi radušies vai kādam mērķim izlietoti personīgam patēriņam izņemtie līdzekļi.[14, 23]

Autore vērš uzmanību, ka bankas konta izraksts ir attaisnojuma dokuments līdz ar to ja, piemēram, patēriņš vai personīgais ieguldījums ir veikts ar bankas konta starpniecību, tādā gadījumā nekāds cits attaisnojuma dokuments nav jāizveido. Savukārt, ja personīgajiem ieguldījumiem vai patēriņam nav nekāda attaisnojuma dokuments un tas ir veikts skaidrā naudā, tādā gadījumā, tiek sagatavots kases ieņēmumu vai izdevumu orderis par iemaksāto vai izmaksāto naudu.

Tādas pašnodarbinātās personas kā, piemēram, notāri, kas saņem no klientiem valsts nodevu, kura pēc saņemšanas ir jāpārskaita valsts budžetā, ir kā starpnieki valsts nodevas iekasēšanai. Autores ieteikums pašnodarbinātai personai grāmatvedības kārtošanā, kas kalpo kā starpnieks kāda maksājuma iekasēšanai saimnieciskās darbības ieņēmumu un izdevumu uzskaites žurnālā jāizveido papildu aili, kurā tiktu uzskaitīti visi saņemtie maksājumi, kurus pēc tam jāpārskaita tālāk budžetā.

Valsts nodevas maksājumi, kas tiek saņemti no klientiem, tiek pārskaitīti valsts budžetā divas reizes mēnesī – līdz 25.datumam tiek pārskaitīti pirmā mēneša pusē saņemtie maksājumi, savukārt līdz nākamā mēneša 10.datumam, tiek pārskaitīti par otru mēneša pusi saņemtie maksājumi. Lai pareizi tiktu aprēķināta summa, kas jāieskaita valsts budžetā autore iesaka, pašnodarbinātai personai grāmatvedības kārtošanā saimnieciskās darbības ieņēmumu un izdevumu uzskaites žurnālā apgrozījumu aprēķināt divas reizes mēnesī, mēneša vidū un mēneša beigās, nevis visam mēnesim kopā.

Autore vērš uzmanību, ka kārtojot saimnieciskās darbības ieņēmumu un izdevumu žurnālu praksē mēdz ne vienmēr ievērot visas prasības, tomēr šīm prasībām ir jāpievērš uzmanība un jāņem vērā:

- ✓ pirms žurnāla lietošanas žurnāla lapas numurē no gada sākuma, caurauklo, norāda lapu skaitu un apstiprina to ar parakstu un zīmogu, ja tāds ir

- ✓ katram pārskata gadam iekārto jaunu žurnālu par katru mēnesi, kurā bijuši darījumi, ierakstus izdara jaunā lapā žurnālā norādītajam naudas atlikumam mēneša sākumā obligāti jāsakrīt ar iepriekšējā mēneša beigās norādīto atlikumu
- ✓ katru mēnesi aprēķina katras ieņēmumu un izdevumu ailes apgrozījuma summu, kā arī summu, skaitot no gada sākuma
- ✓ ikvienu darījumu žurnālā reģistrē, tikai pamatojoties uz attaisnojuma dokumenta, darījumu reģistrācijai drīkst izmantot arī banku kontu izrakstus
- ✓ darījumus žurnālā reģistrē hronoloģiskā kārtībā, vienīgi bezskaidras naudas darījumus drīkst reģistrēt mēneša beigās pēc bankas konta izraksta saņemšanas
- ✓ žurnālā visus darījumus atspoguļo euro un centos
- ✓ ierakstus žurnālā numurē no gada sākuma.[14, 24]

Saimnieciskās darbības ieņēmumu un izdevumu žurnālā tiek izmantotas tikai tās ailes, kuras ir nepieciešamas saimniecisko darījumu reģistrēšanai, kā arī nepieciešamības gadījumā ailes drīkst papildināt ar citām ailēm, piemēram, kā tika iepriekš minēts kā ieteikums notāriem, kuri saņemot valsts nodevas maksājumus, lai precīzi ieskaitītu tālāk valsts budžetā maksājamo summu, ieteicams izveidot papildus aili šāda maksājuma iekasēšanai.

Autore vērš uzmanību, gadījumā ja samaksa par darījumiem tiek saņemta izmantojot kases aparātu vai stingrās uzskaites kvītis, tādā gadījumā darījumus katru dienu saimnieciskās darbības ieņēmumu un izdevumu uzskaites žurnālā var neregistrēt, bet izvēlēties kādu noteiktu periodu, piemēram, darījumus reģistrēt vienu reizi mēnesī. Ja pašnodarbinātā persona izvēlas darījumus reģistrēt, kā iepriekš minēts vienu reizi mēnesī, tādā gadījumā tiek izrakstīts kases ieņēmumu orderis, kurā tiek norādīta izņemtā nauda no kases aparāta. Tomēr ir jāņem vērā, ka datiem, kas ierakstīti saimnieciskās darbības uzskaites žurnālā ir jāsakrīt ar kases aparāta žurnāla datiem, kā arī nedrīkst reģistrēt retāk kā reizi mēnesī.

Saimnieciskās darbības ieņēmumu un izdevumu uzskaites žurnālā ieņēmumi tiek reģistrēti atbilstoši tam, vai tos apliek vai neapliiek ar iedzīvotāju ienākuma nodokli.

Aizpildot saimnieciskās darbības ieņēmumu un izdevumu uzskaites žurnālu visi ieņēmumi no saimnieciskās darbības tiek reģistrēti ailē „Ieņēmumi no citiem saimnieciskiem darbības veidiem”, tomēr autore uzsver, ka ieņēmumus ir iespējams arī detalizētāk izdalīt ar papildus ailēm, piemēram, atsevišķi izdalīt ieņēmumus no pakalpojumu sniegšanām no ieņēmumiem no tirdzniecības.

Autore vērš uzmanību, ka uz ienākuma nodokli nav attiecināmi tādi saimnieciskās darbības ienākumi, kā, piemēram, personīgie ieguldījumi vai saņemtie kredīti. Saimnieciskās darbības ieņēmumu un izdevumu uzskaites žurnālā ailē „Neapliekamie ienākumi” tiek iekļauti

likumā „Par Iedzīvotāju ienākuma nodokli” 9.pantā minētie ar nodokli neapliekamo ienākumi veidi, tajā iekļauti tādi ienākumu veidi, kā, piemēram, stipendijas, kas izmaksātas no valsts budžeta, konkursos un sacensībās saņemtās mantiskās un naudas balvas, kuru kopējā vērtība gadā nepārsniedz 143 euro, dažāda veida kompensācijas un citi neapliekamo ienākumu veidi.[2]

Savukārt, saimnieciskās darbības ieņēmumu un izdevumu uzskaites žurnālā aile „Ieņēmumi kopā” netiek izmantota nodokļu aprēķiniem, aile paredzēta vienīgi matemātiskai pārbaudei. Katrai žurnāla rindas ieņēmumu summai ir jāsakrīt ar saņemtās naudas summu.

MK noteikumos „Kārtība, kādā individuālie komersanti, individuālie uzņēmumi, zemnieku un zvejnieku saimniecības, citas fiziskās personas, kas veic saimniecisko darbību, kārtā grāmatvedību vienkāršā ieraksta sistēmā” noteikti izņēmumi, kad fiziskā persona ir tiesīga veikt saimnieciskās darbības ieņēmumu uzskaiti vienkāršā ieraksta sistēmā, kārtējot tikai ieņēmumu uzskaites reģistru, kurā hronoloģiskā secībā norāda saimnieciskās darbības ieņēmumus, ja persona izvēlējusies vienu no iespējām:[8]

- ✓ iespēju maksāt fiksēto ienākuma nodokli - tad persona reģistrā norāda ieraksta kārtas numuru, datumu, attaisnojuma dokumenta numuru un datumu, darījuma dalībnieku, darījuma aprakstu un darījuma summu;
- ✓ iespēju maksāt – patentmaksu – tad persona reģistrā norāda ieraksta kārtas numuru, datumu un dienas ieņēmumu kopsummu vai, ja dienas ieņēmumu kopsumma vidēji nedēļā nav lielāka par 150 euro, - nedēļas ieņēmumu kopsummu, kas pamatota ar attaisnojuma dokumentiem.
- ✓ neregistrēties Valsts ieņēmumu dienestā – tādā gadījumā persona ieņēmumu uzskaites reģistru kārtā, ievērojot likuma „Par iedzīvotāju ienākuma nodokli” noteikumus par šā reģistra saturu.

Autore uzsver, ka, lai pareizi tiktu aprēķināts iedzīvotāju ienākuma nodoklis izdevumi gluži tāpat kā ieņēmumi tiek sadalīti sīkāk.

Ailē „Izdevumi, kas saistīti ar citiem saimnieciskās darbības veidiem” tiek iekļauti visi saimnieciskās darbības izdevumi, tādā gadījumā, ja saimnieciskās darbība nav saistīta lauksaimniecību vai lauku tūrismu. Autore vērs uzmanību, ja pašnodarbinātajai personai ir vēlme izdevumus sadalīt sīkāk, nevis iekļaut vienā ailē, to var darīt, tādā gadījumā žurnāla ailes ir jāpārdēvē atbilstoši konkrētajam sadalījumam.

Visas pārējās žurnāla ailes paredzētas izdevumiem, kuri neietekmē ienākuma nodokļa summu, un tos nedrīkst tieši attiecināt uz saimnieciskās darbības izdevumiem. [14,29]

Izdevumi, kas neattiecas un nav nepieciešami saimnieciskajai darbībai, bet ir attiecināmi personīgi uz īpašnieku, piemēram, personīgajam patēriņam izņemtās summas tiek norādītas ailē „Ar saimniecisko darbību nesaistītas izmaksas”. Savukārt, izdevumus, kurus tiešā veidā nedrīkst, vai kurus vispār nedrīkst attiecināt uz saimnieciskās darbības izdevumiem, bet kuri ir nepieciešami saimnieciskās darbības veikšanai, piemēram, atdotie kredīti, samaksātas soda naudas, budžetā iemaksātais PVN, šādi izdevumi tiek reģistrēti ailē „Izdevumi, kas nav attiecināmi uz ienākuma nodokļa aprēķināšanu”

Autore uzver, ka pašnodarbinātām personām, kuras nav reģistrētas kā PVN maksātājas, visi izdevumi saimnieciskās darbības ieņēmumu un izdevumu žurnālā tiek rādīti kopā ar citām personām samaksāto PVN. Savukārt, ja pašnodarbinātā persona ir PVN maksātāja, tādā gadījumā saimnieciskās darbības izdevumi, tiek rādīti bez PVN, šie izdevumi tiek atzīti par priekšnodokli.

Piemēram, pašnodarbinātā persona, kas nav PVN maksātāja, maksā par birojā patērēto elektrību Eur 50.50 t.sk. PVN 21% Eur 8.76. Saimnieciskās darbības izdevumi ir Eur 50.50. Tiklīdz pašnodarbinātā persona reģistrējas par PVN maksātāju, PVN summu Eur 8.76 tiek attiecināta uz priekšnodokli, tādā gadījumā pašnodarbinātās personas saimnieciskās darbības izdevumi ir tikai Eur 41.74, ailē „izdevumi, kas saistīti ar citiem saimnieciskās darbības veidiem ”tiek reģistrēti Eur 41.74, bet ailē „izdevumi, kas nav attiecināmi uz ienākuma nodokļa aprēķināšanu” – Eur 8.76.

Visi izdevumi saimnieciskās darbības ieņēmumu un izdevumu uzskaites žurnālā tiek reģistrēti atbilstoši maksāšanas datumam. Žurnāla paraugs ievietots 1.pielikumā.

Ar saimniecisko darbību saistītie ieņēmumi un izdevumi

Pašnodarbinātas personas ienākumi no saimnieciskās darbības tiek aprēķināti kā ieņēmumu un ar to gūšanu saistīto izdevumu starpība.

Atbilstoši likuma „Par iedzīvotāju ienākuma nodokli” 11.pantam ir noteikts, ka ieņēmumos, kas gūti no saimnieciskās darbības, tiek ieskaitīti:

- ✓ Ieņēmumi no preču, darbu un pakalpojumu pārdošanas
- ✓ Ieņēmumi no īpašuma un telpu iznomāšanas vai izīrēšanas
- ✓ Summas, kas saņemtas soda naudas veidā
- ✓ Citi saimnieciskās darbības ieņēmumi. [2]

Autore uzver, ka pašnodarbinātās personas, kas kārtu grāmatvedību pēc kases principa par ieņēmumiem atzīst arī tās summas, kas saņemtas kā nākamo periodu ieņēmumi.

Piemēram, ja pašnodarbinātā persona saņem maksājumu par kādu pakalpojumu divu gadus uz priekšu. Visu saņemto summu atzīst par pārskata perioda ieņēmumiem.

Atbilstoši likumam „Par iedzīvotāju ienākuma nodokli” izdevumos, ja tie saistīti ar taksācijas gada ienākuma gūšanu no saimnieciskās darbības, tiek ieskaitīt:

- ✓ Izdevumi par iegādātajam izejvielām, materiāliem, pusfabrikātiem, izstrādājumiem, par inventāru, kura vērtība nepārsniedz 427 euro, par precēm, kurināmo un enerģiju.
- ✓ Izdevumi, kas saistīti ar algotā darbaspēka izmantošanu
- ✓ Komandējuma, reklāmas, kancelejas, pasta, sakaru, mārketinga izdevumi
- ✓ Nomas un īres maksa
- ✓ Valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas
- ✓ Izdevumi par darbinieku izglītošanu un kvalifikācijas paaugstināšanu
- ✓ Procentu maksājumi par banku kredītiem vai līzinga pakalpojumiem, izņemot soda naudas maksājumus
- ✓ Maksa par licenci
- ✓ Latvijas Republikā noteikto nodokļu, (izņemot iedzīvotāju ienākuma nodokli un ievienotās vērtības nodokli), un nodevu (izņemot valsts nodevu par prasību pieteikumu tiesā) maksājumi valsts vai pašvaldību budžetā.
- ✓ Citi izdevumi, kas saistīti ar saimniecisko darbību un nepieciešami tās nodrošināšanai, saskaņā ar Ministru kabineta noteikumiem. [2]

Autore uzsver, ka ar saimniecisko darbību saistītajos izdevumos netiek ieskaitīti tādi izdevumi, kas nav tieši saistīti ar saimniecisko darbību, piemēram, ārkārtas dividendes, dāvinājumi vai ziedojumi citām personām, pabalsti vai ar darbinieku atpūtu, ceļojumu vai izklaidēšanos saistītie izdevumi. Tāpat arī saimnieciskās darbības izdevumus aizliegts iekļaut VID aprēķinātās soda naudas par nesamaksātajiem nodokļiem, kā arī nedrīkst iekļaut personīgajām vajadzībām izņemtās vai iztērētas summas.

Ļoti būtiski ir pareizi un precīzi noformēt izdevumus, kuri ir daļēji saistīti ar saimniecisko darbību, piemēram, transporta izdevumi. Ja saimnieciskajā darbībā tiek izmantota personīgā automašīna, tādā gadījumā pašnodarbinātajai personai ir jāraksta ceļazīme, kurā tiek norādīts, cik kilometru ir nobraukts saimnieciskās darbības vajadzībām, un atbilstoši ceļazīmei tiek aprēķināti izdevumi, tomēr ir jāņem vērā, ka saimnieciskajās izmaksās drīkst iekļaut, ne vairāk par 70%.

Bieži vien pašnodarbinātās personas, savu saimniecisko darbību veic mājās apstākļos, tātad telpās, kuras izmanto arī savam personīgajam patēriņam ārpus sava darba laika. Šādā

gadījumā autore vērš uzmanību, ka saimnieciskās darbības izmaksās ir atļauts ieskaitīt vien tikai to telpas daļu, kas attiecas uz saimniecisko darbību, ja ir, iespējams, šādu proporciju objektīvi noteikt un dokumentāri pamatot. izmaksas tiek aprēķinātas atbilstoši saimnieciskajā darbībā izmantotajai telpas daļai. Gadījumā, ja pašnodarbinātā persona nespēj objektīvi noteikt proporciju vai arī dokumentāri pamatot, izdevumiem tiek iekļauti 70 % no attiecīgajiem saimniecības darbības izdevumiem.

Ja pašnodarbinātajai personai nav pareizi noformēta attaisnojuma dokuments, tādā gadījumā, saimnieciskās darbības izdevumos nedrīkst ietvert vairāk par 50% no faktiskajām izmaksām.

Pēc autores domām, pašnodarbinātai personai grāmatvedības kārtošānā, lai būtu precīzāk noformēti personas saimnieciskās darbības izdevumi, tos vajadzētu nodalīt no personīgajiem izdevumiem.

Naudas līdzekļu uzskaitē

Pašnodarbināto personu naudas līdzekļu uzskaitē ir savas īpatnības, jo nauda tiek patērēta gan saimnieciskajām vajadzībām, gan arī personiskajām vajadzībām. Tādēļ saimnieciskās darbības ieņēmumu un izdevumu uzskaites žurnālā tiek atspoguļots arī personīgais ieguldījums, kas paredzēts saimnieciskajai darbībai un personīgajām vajadzībām izņemtajiem līdzekļiem. Saimnieciskās darbības ieņēmumu un izdevumu uzskaites žurnālā atspoguļo gan skaidras naudas, gan arī bankas kontos esošo naudas plūsmu.

Autore vērš uzmanību, ja pašnodarbinātā persona savā saimnieciskajā darbībā izmanto ārvalstu valūtu, tādā gadījumā tai ir jāiekārto saimnieciskās darbības ieņēmumu un izdevumu uzskaites žurnālā atsevišķas ailes konkrētās valūtas uzskaitē. Visas saņemtās un izmaksātās summas tiek uzrādītās attiecīgajā ārvalstu valūtā, atlikumi arī tiek uzrādīti ārvalstu valūtā, savukārt žurnāla 13.-24.ailē ārvalstu darījumi tiek reģistrēti pārrēķinot euro valūtā. Ieņēmumus un izdevumus no valūtas kursā svārstībām jāreģistrē, sagatavojot grāmatvedības izziņu.

Uzskaitot skaidras naudas saņemšanu vai izsniegšanu, tiek noformēts kases ieņēmumu vai kases izdevumu orderis. Vienkāršā ieraksta grāmatvedībā darījumus atļauts reģistrēt pamatojoties uz ārējiem attaisnojuma dokumentiem, tādēļ autore vērš uzmanību, ka, ja piemēram, tiek iepirkta kancelejas preces, par kurām maksāts skaidrā naudā, tādā gadījumā apliecinošs ārējais dokuments būs darījuma kvīts vai EKA čeks.

Autore vērš uzmanību, ja darījumam nav ārējā attaisnojuma dokumenta, tādā gadījumā ir jāgatavo kases ieņēmumu vai izdevumu orderis vai grāmatvedības izziņa. Piemēram,

kases izdevumu orderis sagatavo gadījumā, ja kādai personai parāds tiek atdots skaidrā naudā, vai arī īpašnieks vēlas izņemt skaidrā naudā personīgajam patēriņam summu. Kases ieņēmumu orderis tiek sagatavots, piemēram, saņemot skaidru naudu par ieņēmumiem no tirdzniecības vai pakalpojumiem.

Kases ieņēmumu uz izdevumu orderi tiek numurēti atsevišķi, numerāciju sāk no gada sākuma. Autore vērs uzmanību, ka atšķirībā no divkāršā ieraksta grāmatvedības, vienkāršā ieraksta grāmatvedībā kases orderus nevajag reģistrēt kases ieņēmumu un izdevumu orderu reģistrācijas žurnālā. Tādēļ darījums drīkst apvienot, piemēram, par visiem dienā veiktajiem pirkumiem var noformēt vienu kases izdevumu orderi uz īpašnieka vārda, un ordera pielikumā norādīt visus pievienotos attaisnojuma dokumentus. Vai arī ir iespējams rakstīt avansa norēķinu, kurā tiek iekļauti visa mēneša izdevumi. Abās iepriekšminētās darījumu apvienošanas iespējās saimnieciskās darbības ieņēmumu un izdevumu uzskaites žurnālā tiek veikts tikai viens ieraksts par izdevumiem.

Tāpat kā kases izdevumu orderus arī kases ieņēmumu orderus var apvienot.

Saņemot maksājumus skaidrā naudā ieņēmumi tiek reģistrēti balstoties uz inkasēto naudu, un kases aparāta žurnāla datiem. Pēc tam tiek izrakstīts kases ieņēmumu orderis, un žurnālā kopējie ieņēmumi tiek reģistrēti ar vienu ierakstu.

Autores ieteikums pašnodarbinātai personai grāmatvedības kārtošanā apvienojot kases ieņēmumu darījumus, tos reģistrēt katra mēneša pēdējā dienā, lai ieņēmumi vai izdevumi kļūdas pēc netiktu uzrādītā citā periodā, jo aprēķinot pašnodarbinātā sociālās apdrošināšanas maksājums, tiek ņemti vērā katra mēneša ienākumi. Ja gadījumā būs kļūdaini reģistrēti ieņēmumi, tad būs kļūdaini sociālās apdrošināšanas maksājuma aprēķins.

Autore vērs uzmanību, ka saskaņā ar MK noteikumiem „Kases operāciju uzskaites noteikumi” ja pašnodarbinātā persona kārto grāmatvedību vienkāršā ieraksta sistēmā, tad tai kases grāmata nav jāizmanto.

Saimnieciskās darbības norēķiniem autores ieteikums ir lietot nevis personīgo bankas norēķinu kontu, bet atvērt atsevišķu norēķinu kontu, jo tādā gadījumā saimnieciskās darbības ieņēmumu un izdevumu uzskaites žurnālā nav jāuzskaita personīgie tēriņi.

Lai tiktu veiktas bankas norēķinu operācijas tiek izmantots maksājuma uzdevums. Bankas konta izraksts ir apliecinājums visām saņemtajām un pārskaitītajām summām attiecīgajā periodā.

Bankas konta izraksts ir attaisnojuma dokuments ieņēmumu un izdevumu reģistrācijai Saimnieciskās darbības žurnālā. Izdevumu reģistrācijai kā attaisnojuma dokumentu, var

izmantot bakas apstiprinātu maksājuma uzdevumu vai kvīti, bet tāpat arī tas var būt konta izraksts.

Autore vērš uzmanību, ja bankas kontā tiek saņemti ar saimniecisko darbību nesaistīti ieņēmumi, tie tiek uzrādīti saimnieciskās darbības ieņēmumu un izdevumu uzskaites žurnālā kā personīgais ieguldījums, savukārt ja tiek veikts no bankas konta maksājums, kas attiecināms kā ar saimniecisko darbību nesaistītas izmaksas, saimnieciskās darbības žurnālā tiek uzrādīts kā personīgie izdevumi.

Reģistrējot bankas kontu, operācija saimnieciskās darbības ieņēmumu un izdevumu uzskaites žurnālā ailēs „Kredītiestāžu konti” naudas atlikumam un apgrozījumam ir jābūt vienādam ar bankas konta izraksta summām.

Autore uzskata, ka pašnodarbinātai personai grāmatvedības kārtošana būtu ieteicams nodalīt bankas kontus personiskajām vajadzībām no saimnieciskās darbības konta, tādā gadījumā pašnodarbinātajai personai būtu pašai vieglāk sev kārtot saimnieciskās darbības žurnālu, ja tajā tiktu uzrādīti tikai izdevumi, kas saistīti ar saimniecisko darbību un netiktu iejaukti personiskām vajadzībām veiktie izdevumi.

Pamatlīdzekļu uzskaitē

Pamatlīdzekļi – materiāli aktīvi, kurus uzņēmums tur, lai izmantotu preču ražošanai vai pakalpojumu sniegšanai, iznomāšanai vai administratīvajām vajadzībām, un kurus plānots izmantot vairāk nekā vienu gadu, un kuri nav iegādāti pārdošanai.[16,48]

Autore uzsver, ka pamatlīdzeklis tiek atzīts, ja ir ticams, ka no tā ir sagaidāms saimniecisks labums, kā arī lietderīgās lietošanas laiks ir paredzēts ilgāks nekā 1 gads.

Autore vērš uzmanību, ka atbilstoši likumam „Par iedzīvotāju ienākumi nodokli” 11.panta 3.daļai izdevumos uzreiz var norakstīt pamatlīdzekli, ja tā vērtība nepārsniedz 427 euro, tātad pašnodarbinātā persona iegādājoties pamatlīdzekli, kura vērtība pārsniedz 427 euro, uzreiz visu iegādes summu neraksta izdevumos, bet tā tiek pakāpeniski norakstīta, rēķinot nolietojumu.

Nolietojums tiek rēķināts gan visiem īpašumā esošiem pamatlīdzekļiem, gan finanšu līzīngā esošiem pamatlīdzekļiem ar nosacījumu, ka tie tiek izmantoti saimnieciskajā darbībā. Ja pamatlīdzekļi tiek nomāti operatīvajā līzīngā tiem nolietojumu nevajag rēķināt, operatīvajā līzīngā nomātajiem pamatlīdzekļiem visus nomas maksājumus noraksta izmaksās. Nolietojums netiek rēķināts tiem pamatlīdzekļiem, kuri laikā gaitā nezaudē vērtību, piemēram, zemes gabaliem. Autore vērš uzmanību, ka izdevumi zemes iegādei tiek norakstīti tikai tad, kad zeme tiek pārdota vai atdāvināta savukārt, ja tiek saņemta atlīdzība par zemi, tad

tā tiek norādīta ieņēmumos. Pārējos ar zemes iegādi saistītos papildu izdevumus attiecina uz izdevumiem tikai tādā gadījumā, ja zeme ir paredzēta saimnieciskās darbības nodrošināšanai.

Autore vērš uzmanību, ka neražojošiem ilggadīgiem stādījumiem nolietojums netiek rēķināts līdz to izmantošanas sākumam. Piemēram, ja pašnodarbinātā persona ceļ darbnīcu, kurā ir paredzēts veikt saimniecisko darbību, visus izdevumus, kuri saistīti ar darbnīcas celtniecību un nodošanu ekspluatācijā, nedrīkst uzreiz norādīt kā saimnieciskās darbības izdevumus. Aizpildot saimnieciskā darbības ieņēmumu un izdevumu uzskaites žurnālu, visus izdevumus jāraksta ailē „Izdevumu, kas nav attiecināmu uz ienākuma nodokļa aprēķināšanu”.

Autores ieteikums būtu šādā gadījumā iekārtot atsevišķu reģistru, kurā tiktu pierakstītas visas ar darbnīcas izveidošanu saistītās izmaksas. Brīdī kad darbnīcas celtniecība tiktu pabeigta, noformē pieņemšanas-nodošanas aktu par darbnīcas nodošanu ekspluatācijā. Pieņemšanas – nodošanas aktā jānorāda darbnīcas sākotnējā vērtība, no kuras turpmāk tiks aprēķināts nolietojums. Tā kā darbnīcas vērtība noteikti pārsniegtu 427 euro, tad nolietojumu saimnieciskās darbības izdevumos ieskaita pakāpeniski darbnīcas lietošanas laikā.

Saimnieciskās darbības izdevos uzreiz pēc apmaksas noraksta pamatlīdzekļa kārtējā remonta izdevumus, kā arī visus tos izdevumus, kas saistīti ar pamatlīdzekļa uzturēšanu darba kārtībā. Piemēram, izdevumus telpu kosmētiskajam remontam vai jaunas riepas.

Savukārt kapitāla izmaksas uzreiz izdevumos norakstīt nedrīkst. Par objektā veiktajām kapitālajām izmaksām palielina tās atlikušo vērtību. Kapitālās izmaksas ir tās, kuru rezultātā ir būtiski palielinājies objekta ražošanas potenciāls vai pagarinājies tā ekspluatācijas laiks, piemēram, kapitālais remonts vai restaurācija.[14,45]

Autore secina, ka ja, piemēram, ēkai tiek veikts kosmētiskais remonts, tas ir kārtējais remonts, un remonta izdevumus uzreiz noraksta saimnieciskās darbības izdevumos. Savukārt, ja, piemēram, ēkai tiek mainīts jumts, tad iztērētos līdzekļus uzreiz norakstīt izdevumos nedrīkst.

Autores ieteikums, pašnodarbinātai personai grāmatvedības kārtošana, gan kārtēja remonta, gan kapitālā remonta gadījumā vēlams sagatavot aktu par materiālu izlietošanu remonta vajadzībām.

Ātri nomātajiem pamatlīdzekļiem gan kārtējā, gan kapitālā remonta izmaksu uzskaites kārtībā ir tāda pati. Kapitālā remonta izmaksas un citus kapitālos ieguldījumus nomātajiem pamatlīdzekļiem pakāpeniski noraksta izdevumos nomas periodā, bet kārtējā remonta izmaksas tiek norakstītas uzreiz.

Pamatlīdzekļa sākotnējā vērtībā ietver:

- ✓ Pirkšanas cenu

- ✓ Saņemto aizņēmumu procentus, kas samaksāti līdz objekta lietderīgās izmantošanas sākumam.
- ✓ Profesionālo pakalpojumu izmaksas
- ✓ Darba samaksu, ja tāda radusies noteiktā pamatlīdzekļa izveidošanas vai iegādes dēļ.
- ✓ Citus tiešos izdevumus, piemēram, pamatlīdzekļa piegādes izdevumus līdz tā izmantošanas vietai, pamatlīdzekļa sagatavošanas izdevumus paredzētajai izmantošanai, kā arī samaksātos muitas maksājumus

Autore vērš uzmanību, ka visi šie izdevumi tiek ierakstīti saimnieciskās darbības ieņēmumu un izdevumu uzskaites žurnāla ailē „Izdevumi, kas nav attiecināmi uz ienākuma nodokļa aprēķināšanu”. Šos maksājumus saimnieciskās darbības izdevumos uzreiz nedrīkst norakstīt.

Aprēķinot apliekamo ienākumu, saimnieciskās darbības izdevumos iekļauj pamatlīdzekļu nolietojumu.

Pamatlīdzekļa nolietojumu aprēķina atbilstoši likumam ”Par uzņēmuma ienākuma nodokli” 13.pantam, kurā ir teikts, ka pamatlīdzekļi tiek sadalīti piecās kategorijās un tiem tiek noteikti taksācijas perioda nolietojuma likme procentos.

2.1.tabula

Pamatlīdzekļu nolietojuma likmes [5]

<i>Kategorija</i>	<i>Nolietojuma likme, %</i>	<i>Pamatlīdzekļa veida</i>
1	5%	Ēkas, būves, ilggadīgie stādījumi
2	10%	Dzelzceļa ritošais sastāvs un tehnoloģiskās iekārtas, jūras un upju flotes transportlīdzekļi
3	35%	Skaitļošanas iekārtas un to aprīkojums, tai skaitā drukas ierīces, informāciju sistēmas, sakaru līdzekļi
4	20%	Pārējie pamatlīdzekļi, izņemot 5.kategorijā minētos pamatlīdzekļus
5	7.5%	Naftas izpētes un ieguves platformas kopā ar to funkcionēšanai nepieciešamajām iekārtām

Tabulā 2.1. uzskaitītas visas piecas pamatlīdzekļu kategorijas, kurās pamatlīdzekļi tiek sadalīti. Saimnieciskajā darbībā izmantojamo pamatlīdzekļu nolietojumu rēķina pēc šīs tabulas kategoriju iedalījuma.

Autore vērš uzmanību, ja saimnieciskā darbība veikta visu gadu, tad nodokļa vajadzībām pamatlīdzekļa nolietojums tiek rēķināts visam gadam, neņemot vērā, kurā mēnesī pamatlīdzeklis tika iegādāts.

Pamatlīdzekļiem nolietojums tiek rēķināts visai kategorijai kopumā, bet var būt arī izņēmumi, kad nolietojums tiek rēķināts katram pamatlīdzeklim atsevišķi, piemēram, ja pamatlīdzekļi saimnieciskajā darbībā netiek izmantoti vai tiek izmantoti tikai daļēji, kā arī ēkām un to būvēm, vieglajiem automobiļiem, motocikliem, jūras, upes un gaisa transporta līdzekļiem.

Nodokļa maksātāja pamatlīdzekļiem taksācijas perioda nolietojuma summu aprēķina no katras pamatlīdzekļu kategorijas atlikušās vērtības pirms taksācijas perioda nolietojuma atskaitīšanas, piemērojot attiecīgajai pamatlīdzekļu kategorijai noteikto nolietojuma likmi divkārtšā apmērā. Izņēmums ir vieglajiem automobiļiem, motocikliem, jūras un upes transporta līdzekļiem un gaisa transporta līdzekļiem taksācijas perioda nolietojumu aprēķina katra pamatlīdzekļa atlikušajai vērtībai pirms taksācijas perioda nolietojuma atskaitīšanas, piemērojot pamatlīdzeklim noteikto nolietojuma likmi, kas reizināta ar koeficientu 1,5.[5]

Ja pašnodarbinātā persona saimnieciskajā darbības vēlas izmantot personisko mantu, kas iepirkta vai izveidota pirms saimnieciskās darbības uzsākšanas, un ja to var apliecināt atainojošs dokuments, tādā gadījumā par tās sākotnējo vērtību tiek uzskatīta mantas atlikusī vērtība, kas aprēķināta saskaņā ar attiecīgo pamatlīdzekļa nolietojuma likmi.

Autore vērš uzmanību, ja kādam no pamatlīdzekļiem nav iegādes apstiprinošs dokuments, tādā gadījumā nolietojumu nodokļiem nedrīkst rēķināt. Piemēram, ja pašnodarbinātā persona savā saimnieciskajā darbībā izmanto iekārtu, kuras iegādes dokumenti nav saglabājušies, tādā gadījumā izdevumos var uzskaitīt tikai ar iekārtas izmantošanu saistītos izdevumus, taču nolietojumu norakstīt nedrīkst.

Ja pašnodarbinātajai personai ir iespēja pamatlīdzekli priekš saimnieciskās darbības iegādāties no kādas citas fiziskas personas, tādā gadījumā pašnodarbinātajai personai ir jānoformē iepirkšanas akts, šis iepirkšanas akts kalpo kā iegādi apliecinošs dokuments. Pamatlīdzeklim, kurš šādi iegādāts drīkst aprēķināt nolietojumu nodokļu vajadzībām, bet ja summa nepārsniedz 427 euro tad visu iegādes summu uzreiz atzīst saimnieciskās darbības izdevumos.

Brīdī kad pamatlīdzeklis tiek pārdots, saņemtā atlīdzība tiek uzrādīta - ieņēmumos no saimnieciskās darbības, savukārt pamatlīdzekļa atlikusī vērtība tiek uzrādīta – saimnieciskās darbības izdevumos.

Pamatlīdzekļiem, kurus saimnieciskajā darbībā izmanto tikai daļēji, piemēram, telefons, personīgā automašīna vai dzīvojamā telpa ir noteikts:

- ✓ Pamatlīdzekļiem, kurus saimnieciskajā darbībā izmanto daļēji, to nolietojumu nodokļu aprēķināšanas vajadzībām aprēķina proporcionāli tā izmantošanai saimnieciskajā darbībā. Šādi aprēķināto nolietojumu maksātājs iekļauj saimnieciskās darbības izdevumos tikai tad, ja proporciju, iespējams, objektīvi noteikt un tā tiek dokumentāri pamatota. Ja minēto proporciju nav iespējams objektīvi noteikt, kā arī tā netiek dokumentāri pamatota, tādā gadījumā izdevumos tiek iekļauti 50 procenti no aprēķināta pamatlīdzekļa nolietojuma.
- ✓ Ēkām nolietojumu aprēķina proporcionāli saimnieciskajā darbībā izmantotās daļas platības īpatsvaram kopējā platībā
- ✓ Personīgajam vieglajam automobilim (izņemot vieglo automobili ar speciālo aprīkojumu) aprēķinot vērtības nolietojumu, izdevumos ietver aprēķināto nolietojumu proporcionāli saimnieciskās darbības vajadzībām nobraukto kilometru skaitam, bet ne vairāk par 70%.

Piemēram. *Kosmetologs savā personīgajā mājā iekārto savu privātpraksi, kuras telpas aizņem 30% no kopējās ēkas platības. Vizītēm, kā arī citiem ar privātpraksi saistītiem izbraucieniem pašnodarbinātā persona izmanto savu personīgo automašīnu. Mēnesī privātprakses vajadzībām tiek nobraukti vidēji 60% no automašīnas kopējā nobraukuma, tādēļ pašnodarbinātā persona raksta ceļazīmes. Saimnieciskās darbības izdevumos tiek iekļauts mājai aprēķinātais nolietojums 30% un 60% no automašīnas nolietojuma.*

Ja tiek izmantota saimnieciskajā darbībā automašīna, kas ir saņemta operatīvajā līzīngā, uz saimnieciskās darbības izdevumiem tiek norakstīta samaksātā nomas maksa, neaprēķinot automašīnas nolietojumu. Savukārt ja, nomātā automašīna tiek lietota arī personīgajām vajadzībām, saimnieciskās darbības izmaksās ieskaita tikai to izdevumu daļu, kas attiecas tikai uz saimniecisko darbību. Tādēļ autore vērs uzmanību, ka par automašīnas izmantošanu saimnieciskajā darbībā ir jānoformē ceļazīme, kurā tiek norādīts katra brauciena datums, mērķis, maršruts un nobrauktie kilometri. Katra mēneša beigās no kopējā automašīnas nobraukuma tiek aprēķināti saimnieciskās darbības vajadzībām nobraukto kilometru skaits un atbilstoši tam tiek uzskaitīts saimnieciskās darbības izdevumos.

Saimnieciskās darbības ieņēmumu un izdevumus uzskaites žurnāla ailē „Izdevumi, kas nav attiecināmi uz iedzīvotāju ienākuma nodokļa aprēķināšanu” tiek reģistrēti pamatlīdzekļu un nemateriālo ilgtermiņa ieguldījumu iegādes un izveidošanas izdevumi, kapitālā remonta

izdevumi, kā arī ikmēneša finanšu nomas maksājumi. Savukārt samaksātie nomas procenti uzreiz tiek rakstīti saimnieciskās darbības izdevumos.

Saimnieciskās darbības ieņēmumu un izdevumu uzskaites žurnāla ailē „Analītiskā reģistra numurs vai nosaukums” tiek norādīts, kurā analītiskās uzskaites reģistrā objekts uzskaitīts.

Pamatlīdzekļu uzskaites kartes ir tādas pašas kā uzņēmumu ienākuma nodokļa maksātājiem, tās var izveidot datorā vai iegādāties jau gatavas veidlapas.

Pamatlīdzekļu nolietojuma aprēķina karte tiek iekārtota katrai uzskaites vienībai atsevišķi.

Autore vērš uzmanību, ja pamatlīdzeklim nav iegādes dokumenta, to var uzskaitīt tikai natūrā, bez novērtējuma naudas izteiksmē. Šādiem pamatlīdzekļiem, autore iesaka iekārtot pamatlīdzekļa uzskaites kartīti, taču nenorādīt pamatlīdzekļa sākotnējo vērtību, ierakstot visus izdevumus pamatlīdzekļa remontiem un rekonstrukcijai, tos pakāpeniski amortizē atbilstoši konkrētā pamatlīdzekļa kategorijai.

Katram pamatlīdzeklim atsevišķi jāiekārto, pamatlīdzekļa analītiskās uzskaites un nolietojuma aprēķina karti, kurā jānorāda pamatlīdzekļa nosaukums, iegādes datums, sākotnējā vērtība, atrašanās vieta, kategorija, un kapitālās izmaksas. Pakāpeniski tiek rēķināts pamatlīdzekļa nolietojums. Katru gadu noslēdzot, tiek aizpildīts pamatlīdzekļu nolietojuma un nemateriālo ieguldījumu vērtības norakstīšanas aprēķina kopsavilkums.

Šajā nodaļā autore aplūkojusi kā pašnodarbinātā persona kārtu grāmatvedību, un secinājusi, ka pašnodarbinātās personas grāmatvedības uzskaitē ir līdzīga uzņēmumu grāmatvedības uzskaitē, kuri grāmatvedību kārtu divkāršā ieraksta sistēmā, vienīgā nianse, ka pašnodarbinātajām personām, kuras grāmatvedību kārtu vienkāršā ieraksta sistēmā ir atvieglotākas prasības un mazliet vienkārša grāmatvedības uzskaitē. Kā arī autore secinājusi ja pašnodarbinātā persona savā saimnieciskajā darbībā izmanto personīgos pamatlīdzekļus, ir ļoti svarīgi precīzi noformulēt, un novērtēt daļu, kas tiek attiecināta uz saimnieciskās darbības izmaksām, jo par saimnieciskās darbības izdevumiem ir atļauts atzīt ne vairāk par 70% no kopējām izmaksām. Tas pats arī attiecas uz bankas kontu, pašnodarbinātās personas bieži vien izmanto vienu un to pašu bankas kontu gan saimnieciskajai darbībai, gan arī personīgajām vajadzībām, tas krietni apgrūtina grāmatvedības uzskaiti, jo tad diezgan daudz saimnieciskās darbības ieņēmumu un izdevumu uzskaites žurnālā ir jāuzrāda personīgie izdevumi.

3. PAŠNODARBINĀTĀS PERSONAS NODOKĻI

3.1. Iedzīvotāju ienākuma nodoklis

Pamatprincips, uz ko tiek balstīta ienākuma nodokļa sistēma, ir taisnīguma princips, kas izriet no ienākuma nodokļa uzlikšanas, pamatojoties uz nodokļa maksātāju maksātspēju. Taisnīguma principa īstenošana izpaužas gan kā vertikālā, gan horizontālā taisnīguma principa ievērošana. Īstenojot vertikālo taisnīguma principu, nodokļa maksātājiem ar dažādu maksātspēju tiek uzlikts atšķirīgs nodokļu slogs, tas ir, tiem, kuru maksātspēja noteiktu apstākļu dēļ ir lielāka, tiek uzlikti proporcionāli lielāki nodokļi. Savukārt saskaņā ar horizontālā taisnīguma principu nodokļa maksātājiem ar vienādu maksātspēju tiek uzlikts vienāds nodokļu slogs, tas ir, visi indivīdi, kuri nosacīti atrodas līdzīgos apstākļos, ar nodokļiem tiek aplikti vienādā mērā. [15, 24]

Autore secina, ka Latvijā iedzīvotāju ienākuma nodoklis veidots ievērojot horizontālā taisnīguma principu, tas nozīmē, ka nodoklis tiek aplikts visiem nodokļa maksātājiem, piemērojot vienotu likmi. Ikviena persona, kas gūst ienākumus Latvijā, maksā vai nu iedzīvotāju, vai uzņēmumu ienākuma nodokli. Iedzīvotāju ienākuma nodokli maksā fiziskas personas, individuālie komersanti, individuālo uzņēmumu, kā arī zemnieku un zvejnieku saimniecību īpašnieku, kuri nemaksā uzņēmuma ienākuma nodokli.

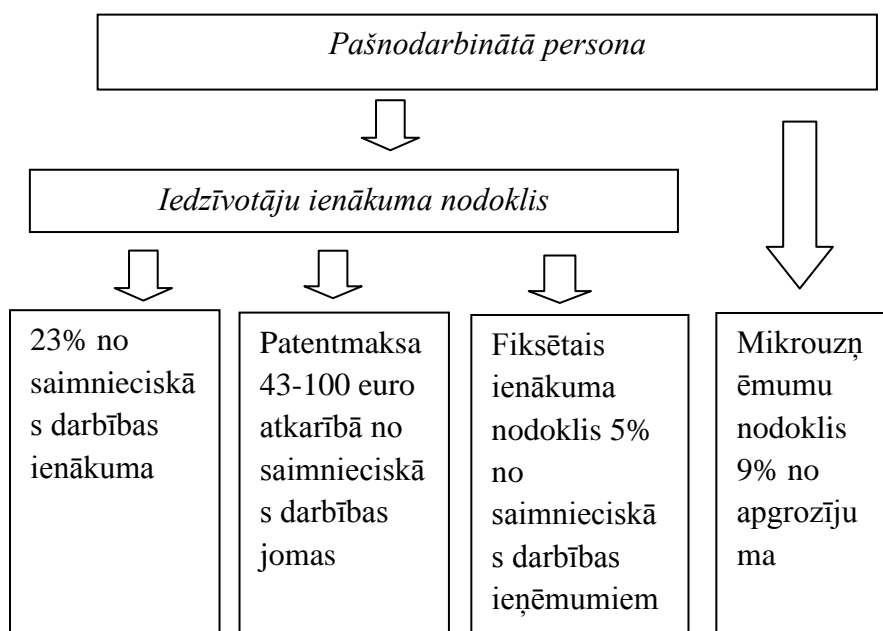
Likumā „Par iedzīvotāju ienākuma nodokli ” ir uzskaitīts ar ko tiek aplikti fiziskās personas gūtie ienākumi, nodoklis sastāv no septiņiem dažādiem maksājumiem:

- ✓ Algas nodokļa, ko par darbinieka gūtajiem ienākumiem aprēķina un maksā darba devējs
- ✓ Fiksētā ienākuma nodokļa par ieņēmumiem no saimnieciskās darbības
- ✓ Nodokļa par ienākumiem no saimnieciskās darbības, ja tie nav uzņēmumu ienākuma nodokļa objekts, un nodokļa no citiem ienākuma avotiem
- ✓ Nodokļa par ienākumu no kapitāla, tajā skaitā nodokļa no kapitāla pieauguma
- ✓ Patentmaksas par atsevišķu veidu saimnieciskās darbības veikšanu
- ✓ Mikrouzņēmuma daļas atbilstoši Mikrouzņēmumu nodokļa likumam
- ✓ Sezonas laukstrādnieku ienākuma nodokļa [2]

Iedzīvotāju ienākuma nodoklis tiek aprēķināts un iemaksāts:

- ✓ Avansā
- ✓ Rezumējošā kārtībā (sastādot gada ienākumu deklarāciju)

- ✓ Patentmaksas, fiksētā ienākuma nodokļa un mikrouzņēmumu nodokļa veidā

3.1.att. Pašnodarbināto personu iedzīvotāju ienākuma nodokļa likmes*

* autores veidots attēls.

Attēlā 3.1. ir atspoguļots kā iedalās iedzīvotāju ienākuma nodokļa likmes pašnodarbinātajām personām, kā attēlā redzams vislielākā likme 23% ir tām pašnodarbinātajām personām, kuras iedzīvotāju ienākuma nodokli ir izvēlējušās maksāt vispārējā kārtībā. Savukārt vismazākā likme, ir fiksētajam ienākuma nodoklim 5%.

Autore vērs uzmanību, ka ar nodokli apliekamais ienākums tiek aprēķināts no saimnieciskās darbības ieņēmumiem, atņemot saimnieciskās darbības izdevumus, kuri saistīti ar attiecīgā periodā ieņēmumu gūšanu. Kārtojot grāmatvedību vienkāršā ieraksta sistēmā, visa informācija tiek uzkrāta saimnieciskās darbības ieņēmumu un izdevumu uzskaites žurnālā, izdevumu precizēšanas tabulā un citos grāmatvedības datos, no kuriem tiek ņemta informācija, lai aprēķinātu apliekamo ienākumu.

Aprēķinot nodokli no saimnieciskās darbības, no aprēķinātā apliekamā ienākuma par taksācijas gadu iespējams segt iepriekšējos trīs gadu zaudējumus. [14, 61]

Autore secina, ka ja, piemēram, pašnodarbinātajai personai iepriekšējo gadu zaudējumi ir 500 euro, savukārt pārskata gadā apliekamais ienākums ir 750 euro. Vispirms tiek segti iepriekšējo gadu zaudējumi, un pēc tam no atlikušajiem 250 euro tiek aprēķināts nodoklis.

Gada apliekamajā ienākumā netiek ietverti un ar nodokli aplikti šādi ienākumu veidi:

- ✓ Ienākumi no lauksaimnieciskās ražošanas un lauku tūrisma pakalpojumu sniegšanas, kā arī no sēņošanas, ogošanas, savvaļas ārstniecības augu un ziedu vākšanas vai parka vīngliemežu ieguves, ja tie nepārsniedz 3000 euro gadā
- ✓ Apdrošināšanas atlīdzības, ja maksa par apdrošināšanas prēmijām netika ietverta saimnieciskās darbības izdevumos
- ✓ Pašvaldību vai valsts palīdzība psihiskas nelaimes gadījumā
- ✓ Ienākumi no personīgā īpašuma pārdošanas, izņemot pārdošanai izgatavotas vai iegādātas lietas, nekustamo īpašumu, metāllūžņu pārdošanas.[14, 62]

Autore vērs uzmanību, ka izdevumus par pašnodarbinātās personas ģimenes locekļu ārstniecības pakalpojumiem, izglītības iegūšanu vai specialitātes paaugstināšanu var iekļaut kā attaisnotos izdevumus. Attaisnoto izdevumu gada norma 2015.gadā ir 213.43 euro.

Neapliekamais minimums un atvieglojumi tiek piemēroti katram darbiniekam, ja tas ir iesniedzis nodokļu grāmatiņu, 2015.gadā neapliekamais minimums sastāda 75 euro. Savukārt ja nodokļu grāmatiņa nav iesniegta, tādā gadījumā gada neapliekamā minimuma summu kā arī atvieglojumus norāda gada ienākuma deklarācijā vienu reizi gadā.

Autore vērs uzmanību, ja pašnodarbinātā persona maksā mikrouzņēmuma nodokli, tādā gadījumā tai nav tiesības piemērot neapliekamo minimumu, kā arī atvieglojumus. Ja pašnodarbinātā persona ir izvēlējusies maksāt fiksēto ienākuma nodokli vai patentmaksu, tad ienākumiem no saimnieciskās darbības nepiemēro atvieglojumus, izņemot ja pašnodarbinātā persona papildu strādā citur algotu darbu, tad tā nezaudē iespēju piemērot neapliekamo minimumu, kā arī atvieglojumus konkrētajā darbavietā.

Patentmaksa ir valsts noteikts fiksēts maksājums, kas ietver iedzīvotāju ienākuma nodokļa un valsts sociālās apdrošināšanas iemaksas par fiziskās personas saimniecisko darbību. [2]

Autore vērs uzmanību, ka patentmaksu nevar izvēlēties maksāt jebkura pašnodarbinātā persona, to var izvēlēties pārsvarā amatnieki vai arī konkrētu individuālo pakalpojumu sniedzēji. Patentmaksas maksātājiem ir vienkāršāka nodokļa maksāšanas kārtība un tā apmēra noteikšana, jo tie maksā konstantu summu mēnesī, ceturksnī, pusgadā vai gadā.

Autore vērs uzmanību, ka lai izvēlētos maksāt patentmaksu pašnodarbinātā persona nedrīkst nodarbināt citas personas, kā arī nevar būt PVN maksātāja, kā arī pašnodarbinātās personas saimnieciskajai darbībai ir jāatbilst kādai no šīm darbības jomām:

- ✓ ādas un tekstilizstrādājumu amatniecība;
- ✓ apģērbu un apavu izgatavošana un labošana, pulksteņu un slēdzeņu labošana, kā arī citi sadzīves pakalpojumi;

- ✓ amatniecības izstrādājumu izgatavošana;
- ✓ floristika;
- ✓ fotografēšanas, videoieraksta un audioieraksta pakalpojumi;
- ✓ skaistumkopšanas pakalpojumi;
- ✓ privātie mājsaimniecības pakalpojumi;
- ✓ mājas aprūpes pakalpojumi. [2]

Patentmaksas apmērs ir atkarīgs no teritorijas, kurā ir reģistrēta saimnieciskā darbība, piemēram, Rīgas teritorijā vairākiem darbības veidiem ir noteikta lielāka patentmaksa, nekā citās pilsētās. Patentmaksa lielums ir robežā no 43 līdz 100 euro. Savukārt ja, piemēram, pašnodarbinātā persona veic saimniecisko darbību vairākos veidos vai teritorijās, tādā gadījumā pašnodarbinātajai personai ir jāmaksā augstākās patentmaksas apmērs. Patentmaksu apmēru tabula ievietota 2.pielikumā.

Autore vērs uzmanību, lai varētu maksāt patentmaksu, fiziskai personai ir jāpieregistrējas kā saimnieciskās darbības veicējai un jāizvēlas kā tā vēlas maksāt patentmaksu. 10 dienas pirms mēneša sākuma tiek pārskaitīta nauda par patentmaksu, maksājot patentmaksu saimnieciskās darbības veicējam nav jāmaksā nekāds cits nodoklis, jo patentmaksā tiek iekļauti divi nodokļi un tie tiek sadalīti sekojoši: 67% tiek iekļauti valsts sociālās apdrošināšanas speciālajā budžetā, savukārt 33% tiek iekļauti kā iedzīvotāju ienākuma nodokļa maksājums personas deklarētās dzīvesvietas pašvaldības budžetā.

Samazinātā patentmaksa ir patentmaksas veids — vienots fiksēts maksājums, kas ietver iedzīvotāju ienākuma nodokļa maksājumus par fiziskās personas saimniecisko darbību kādā no minētajām saimnieciskās darbības jomām:

- ✓ ādas un tekstilizstrādājumu amatniecība
- ✓ apģērbu un apavu izgatavošana un labošana, pulksteņu un slēdzeņu labošana, kā arī citi sadzīves pakalpojumi
- ✓ amatniecības izstrādājumu izgatavošana
- ✓ floristika
- ✓ privātie mājsaimniecības pakalpojumi
- ✓ mājas aprūpes pakalpojumi [2]

Autore vērs uzmanību, ka izvēloties maksāt samazināto patentmaksu, pašnodarbinātajai personai ir jāatbilst mazliet stingrākiem nosacījumiem nekā patentmaksas maksātājam:

- ✓ tam ir piešķirta vecuma pensija (tai skaitā priekšlaicīgi) un tam ir tiesības piemērot pensionāra neapliekamo minimumu;

- ✓ tā saimnieciskās darbības ieņēmumi pirmstaksācijas gadā nepārsniedz 3000 *euro*;
- ✓ tas nav algas nodokļa maksātājs.
- ✓ tas nenodarbina citas personas [2]

Maksa par samazināto patentmaksu sastāda 17 euro gadā vai deviņi euro pusgadā..

Samazinātās patentmaksas maksātāju reģistrē Valsts ieņēmumu dienests. Fiziskā persona reģistrācijas iesniegumu samazinātās patentmaksas veikšanai iesniedz Valsts ieņēmumu dienestam un veic samazinātās patentmaksas maksājumu valsts budžeta kontā.

Ja samazinātās patentmaksas maksātājam par kādu darījumu nav ārējā attaisnojuma dokumenta, iekšējo attaisnojuma dokumentu var negatavot, bet ieņēmumu uzskaites reģistrā norāda informāciju par darījuma dalībnieku, ja to var identificēt. Ja darījuma dalībnieku nevar identificēt (piemēram, ienākumi gūti, pārdodot produkciju tirgū), ieņēmumu uzskaites reģistrā norāda ieraksta kārtas numuru, datumu, darījuma aprakstu, darījuma summu par dienā vai nedēļā gūto ieņēmumu kopsummu. Ieņēmumu uzskaites reģistrs uzglabājams piecus gadus no dienas, kad tajā izdarīts pēdējais ieraksts. Ja ieņēmumu uzskaites reģistru kārtu papīra reģistra veidā, tā lapas numurē no taksācijas gada sākuma augošā secībā, caurauklo, pēdējā lapā norāda lapu skaitu un apliecina ar personas parakstu.[2]

Autore vērs uzmanību, ka samaksāto patentmaksu nevar atgūt izņemot, ja Valsts ieņēmumu dienests ir pieņēmis lēmumu par atteikumu reģistrēt fizisku personu kā samazinātās patentmaksas maksātāju. Ja, piemēram, pašnodarbinātā persona patentu ir samaksājusi par aprīļa mēnesi un tajā neko nav izdevies pārdot, pašnodarbinātā persona neatgūst atpakaļ naudu par maksāto patentu, kā arī to nevar pārcelt uz nākamajiem mēnešiem. Savukārt ja pašnodarbinātajai personai ir vēlme turpināt savu saimniecisko darbību, tādā gadījumā tai ir jāpērķ jauns patents maija mēnesim. Tādēļ autores ieteikums pašnodarbinātai personai nodokļu uzskaitē, pirms patenta iegādes rūpīgi apsvērt, cik ilgam laikam patents būs nepieciešams, mēnesim, ceturksnim, pusgamam vai gadam.

Pēc autores domām, pozitīvi ir tas, ka personas, kuras ir izvēlējušās maksāt patentmaksu kārtu tikai ieņēmumu uzskaitē līdz ar to patenta maksātājiem nav jāveic pilna grāmatvedības uzskaitē. Līdz ar to personai, kurai nav jebkādu zināšanu grāmatvedībā, nesagādā problēmu veikt ieņēmumu uzskaitē. Tomēr patentmaksām ir arī savas negatīvās puses, piemēram, tas, ka netiek piemēroti atvieglojumi par apgādājamajiem, netiek piemērots neapliekamais minimums, kā arī citi iedzīvotāju ienākuma nodokļa atvieglojumi. Patentmaksu noteikti ir izdevīga tām pašnodarbinātajām personām, kuras vēlas sevi regulāri sociāli nodrošināt, kā arī tādā gadījumā ja saimnieciskā darbība ir galvenais iztikas avots.

Pašnodarbinātās personas, kuras ir reģistrējušas savu saimniecisko darbību, katru gadu deklarē savus ienākumus, iesniedzot VID gada deklarāciju no 1.marta līdz 1.jūnijam. Pašnodarbinātajai personai deklarācijā ir jāuzrāda tāda informācija, kas nav pieejama valsts informācijas sistēmās, jo VID aizpilda tās deklarācijas ailes, par kurām tam ir pieejama informācija.

Autore vērš uzmanību, ka gada ienākumu deklarācija pašnodarbinātajām personām ir jāiesniedz arī tajā gadījumā, ja pašnodarbinātā persona ir reģistrējusi savu saimniecisko darbību, bet darbība faktiski nav notikusi vai nenotiek. Izņēmums ir mikrouzņēmuma nodokļa maksātājiem, kā arī patentmaksas maksātājiem – tām pašnodarbinātajām personām gada deklarācija nav jāpagatavo.

Atbilstoši likumam „Par iedzīvotāju ienākuma nodokli” nodoklis tiek aprēķināts par gada kopējo apjomu, kuru nosakot saimnieciskās darbības, zaudējumus nevar segt uz citu ienākumu veidu rēķina, un tas tiek atspoguļots gada ienākumu deklarācijā. Gada ienākumu deklarācijā tiek uzrādīti visi maksātāja taksācijas periodā gūtie ienākumi, arī ar nodokli neapliekamie ienākumi, ja to kopējā sumu pārsniedz 4000 euro gadā. Gada ienākumu deklarācijā neuzrāda algota darba ienākumus, kurus izmaksā mikrouzņēmums, kā arī saimnieciskās darbības ienākumu, kas gūts mikrouzņēmumā. [2]

Autore vērš uzmanību, ka gada ienākumu deklarācijā aprēķināto nodokli pašnodarbinātajai personai ir jāsamaksā budžetā ne vēlāk kā 15 dienu laikā no gada ienākumu deklarācijas iesniegšanas dienas, savukārt ja gada laikā pašnodarbinātajai personai nav gūts neviens ienākums no saimnieciskās darbības, tādā gadījumā ir jāiemaksā budžetā 50 euro, tas arī attiecas, ja aprēķinātais nodoklis nepārsniedz 50 euro. Turpretī ja aprēķinātā nodokļa summa pārsniedz 640 euro, tādā gadījumā pašnodarbinātā persona budžetā aprēķināto summu var maksāt trīs daļās – līdz 16.jūnijam, 16.jūlijam, 16.augustam, katru reizi iemaksājot budžetā trešo daļu no aprēķinātās summas.

Gada ienākumu deklarācijai ir pielikumi, kuros norāda:

- ✓ saimnieciskajā darbībā gūtos ienākumus
- ✓ ārvalstīs gūtos ienākumus
- ✓ pārējos ienākumus
- ✓ attaisnotos izdevumus [14, 67]

Autore vērš uzmanību, ka pašnodarbinātajām personām, aizpildot gada ienākumu deklarāciju, ir jāpievieno klāt pielikumu D3 „Ienākumi no saimnieciskās darbības”. Savukārt citi pašnodarbinātās personas ienākumi, kuri ar saimniecisko darbību nav saistīti, piemēram, saņemtā darba alga vai stipendija, tiek uzrādīta, pielikumā D1 „Taksācijas gadā Latvijas

Republikā gūtie ienākumi”. Turklāt deklarācijā var nenorādīt ienākumus, par kuriem pašnodarbinātā persona ir pilnā apmērā samaksājusi nodokli. Gada ienākumu deklarācijā summas tiek norādītas atbilstoši ienākumu gūšanas vietās saņemtajiem dokumentiem, kā arī pārskatiem. Gada ienākumu deklarācijā tiek norādīti arī ar nodokli neapliekamie ienākumi, ja gadījumā tie pārsniedz 4000 euro gadā, piemēram, ja tiek pārdots personīgais īpašums.

Autore uzver, ka pirms tiek aprēķināts iedzīvotāju ienākuma nodoklis apliekamais ienākums tiek samazināts par neapliekamo minimumu, nodokļu atvieglojumiem kā arī attaisnotajiem izdevumiem.

Gada ienākumu deklarācijas pielikumā D4 „Attaisnotie izdevumi par izglītību un ārstnieciskajiem pakalpojumiem” tiek norādīti attaisnotie izdevumi par izglītību un ārstniecības pakalpojumiem. Savukārt ja gada ienākumu deklarācijā vēlās norādīt attaisnotos izdevumus par vairākiem ģimenes locekļiem, tādā gadījumā katram ģimenes loceklim jāraksta savs pielikums.

Ja iesniegtajā deklarācijā ir faktoloģiskas kļūdas vai aprēķina neprecizitātes, Valsts ieņēmumu dienests izlabo pieļautās kļūdas un izlaboto deklarāciju kopā ar norādi par maksātāja pieļautajām kļūdām nosūta maksātājam. Tā pienākums ir 30 dienu laikā no izlabotās deklarācijas saņemšanas dienas iemaksāt budžetā trūkstošo nodokļu summu.[2]

Autore uzsver ja pašnodarbinātā persona kļūdaini iemaksājusi budžetā lielāku nodokļu summu, tādā gadījumā Valsts ieņēmumu dienests tai pārmaksāto starpību atmaksās atpakaļ 30 dienu laikā, no brīža, kad Valsts ieņēmumu dienests ir saņēmis iesniegumu no konkrētās personas.

Šajā apakšnodaļā autore secinājusi, ka Latvijā iedzīvotāju ienākuma nodoklis veidots ievērojot horizontālā taisnīguma principu - nodoklis tiek aplikts visiem nodokļa maksātājiem, piemērojot vienotu likmi.

Pašnodarbinātajām personām ir vienkāršota grāmatvedība, izvēloties maksāt iedzīvotāju ienākuma nodokli patentmaksas veidā vai vispārējā kārtībā, pašnodarbinātā persona sniedz gada ienākumu deklarāciju vienu reizi gadā, un arī nodokļa maksājums ir jāveic vienu reizi gadā.

Pozitīvi vērtējams, ka pašnodarbinātajām personām, kuras ir izvēlējušās maksāt patentmaksu, ir jākārto tikai ieņēmumu uzskaitē, līdz ar to tām nav jāveic pilna grāmatvedības uzskaitē. Kā arī ja pašnodarbinātajai personai ienākumi nav tik lieli, lai nāktos maksāt PVN vai VSAOI, tādā gadījumā pašnodarbinātajai personai pienākums ir tikai vienu reizi gadā samaksāt iedzīvotāju ienākuma nodokli, un citi nodokļi tai nav jāmaksā.

3.2. Valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas

Ikvienu personu, kura reģistrējusi saimniecisko darbību vai gūst ienākumus no algota darba, ir pakļauta likumam „Par valsts sociālo apdrošināšanu”. Sociālā apdrošināšana ir valsts organizētu pasākumu kopums, lai apdrošinātu personas vai tās apgādībā esošu personu risku zaudēt ienākumus sakarā ar slimību, invaliditāti, maternitāti, bezdarbu, vecumu, nelaimes gadījumu darbā, arodslimību vai nāvi, kā arī ar papildu izdevumiem sakarā ar bērna kopšanu.[14, 77]

Autore vērš uzmanību, ka ar VSAOI tiek aplikti visi algotā darbā gūtie ienākumi, pašnodarbinātās personas var brīvi izvēlēties, kāds būs iemaksu objekts, sasniedzot minimālās darba algas sliekšni, 2015.gadā tie ir 360 euro mēnesī. Izņēmums ir dotācijas un subsīdijas – tās nav VSAOI objekts.

Sociālajai apdrošināšanai obligāti ir pakļauts jebkurš darba ņēmējs, kas sasniedzis 15 gadu vecumu un pašnodarbinātās personas, ja tās maksā VSAOI.

Autore uzsver, ja pašnodarbinātā persona maksā VSAOI, tad tā tiek pakļauta pensiju apdrošināšanai, invaliditātes apdrošināšanai, maternitātes un slimības apdrošināšanai un vecāku apdrošināšanai. Tās pašnodarbinātās personas, kuras maksā fiksēto iedzīvotāju ienākuma nodokli un kuru ieņēmumi sasniedz Ministru kabineta noteikto obligāto iemaksu objekta minimālo apmēru, kas reizināts ar koeficientu 3,3, ir pakļauti pensiju apdrošināšanai, invaliditātes apdrošināšanai, maternitātes un slimības apdrošināšanai un vecāku apdrošināšanai. Savukārt tās pašnodarbinātās personas, kuras veic saimniecisko darbību un ir izvēlējušās maksāt patentmaksu, ir pakļautas pensiju apdrošināšanai un invaliditātes apdrošināšanai.[6]

Pašnodarbinātai personai ir pienākums maksājot VSAOI maksāt gan darbinieka daļu, gan darba devēja daļu, tādēļ šāda veida VSAOI maksājumu var saukt arī par pašnodarbinātības nodokli. [24]

Autore vērš uzmanību, ja pašnodarbinātā persona vienlaikus gūst ienākumus esot gan kā pašnodarbinātais, gan kā darba ņēmējs, tādā gadījumā sociālās apdrošināšanas maksājumi tiek aprēķināti katrā ienākumu gūšanas vietā. Savukārt ja pašnodarbinātā persona, gūst vienu un to pašu ienākumu, esot gan kā pašnodarbinātais, gan darba ņēmējs, tādā gadījumā sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas tiek veiktas atbilstoši statusam - darba ņēmējs.

Pašnodarbinātajai personai reizi ceturksnī ir jāiesniedz ziņojums par VSAOI, un budžetā jāveic maksājums, pašnodarbinātā persona var brīvi izvēlēties no kādas summas aprēķināt VSAOI, taču tai pat laikā nevar būt mazāk par valstī noteikto minimālās algas apmēru, tā arī ir galvenā atšķirība starp pašnodarbinātu personu un darba ņēmēju, jo darba ņēmējiem VSAOI tiek aprēķināts no visiem darbā gūtajiem ienākumiem.

3.1.tabula

Valsts sociālās apdrošināšanas veidi un likme atkarībā no apdrošināmās personas statusa[14, 80]

Apdrošināmās personas statuss	Apdrošināšanas veidi						Likme 2015.gadā
	pensiju	Maternitātes un slimību	Vecāku apdrošināšana	invaliditātes	bezdarba	Nelaimes gadījumi darbā, arodslimības	
Darba ņēmējs vispārējā gadījumā	+	+	+	+	+	+	34.09
Pensijas vecumā	+	+	+	-	-	+	28.70
Izdienas pensijas vecumā	+	+	+	+	-	+	31.07
Pašnodarbinātais vispārējā gadījumā	+	+	+	+	-	-	30.58
Pensijas vecumā	+	+	+	-	-	-	28.17
Fiziskā persona, kura apsaimnieko savu nekustamo īpašumu	+	-	-	+	-	-	28.76

Tabulā 3.1 ir atspoguļots, kādiem apdrošināšanas veidiem tiek apdrošināti gan pašnodarbinātie, gan arī darba ņēmēji. No tabulā atspoguļotās informācijas autore secina, ka

darba ņēmēji tikai vispārējā gadījumā tiek apdrošināti visu veidu apdrošināšanai. Pašnodarbinātās personas nevienā no statusu veidiem netiek apdrošinātas bezdarba gadījumā, nelaimes gadījumā, kā arī arodslimību gadījumā.

Autore vērš uzmanību, ja pašnodarbinātajai personai mēnesī ienākumi ir mazāki par 360 euro vai arī tai ir bijuši zaudējumi, tad tā iemaksas par konkrēto mēnesi var neveikt. Bet ja pašnodarbinātā persona vēlas sevi apdrošināt arī mēnešos, kuros tai ir zaudējumi, vai nav sasniegts minimālais iemaksu objekts, pašnodarbinātā persona var veikt iemaksas, kuras aprēķinātas no minimālā iemaksu objekta – 360 euro. Apdrošināšanas stāžs tiek veidots tikai no tiem mēnešiem, par kuriem veiktas VSAOI iemaksas, tas nozīmē, ja VSAOI tiek maksāts, piemēram, par vienu mēnesi 15 gadu garumā, tad apdrošināšanas stāžs būs vien 15 mēneši.

Pašnodarbinātā persona ienākumu, no kura ir jāmaksā VSAOI aprēķina no saimnieciskās darbības ieņēmumu un izdevumu uzskaites žurnāla datiem, kurā tiek krāti dati par katra mēneša ieņēmumiem un izdevumiem. No saimnieciskās darbības ieņēmumiem atņemot izdevumus, starpība veido VSAOI objektu. Pie katra konkrētā mēneša izdevumiem pašnodarbinātā persona var pievienot izdevumus, kuri tiek aprēķināti gadam, piemēram, pamatlīdzekļu nolietojumu. Ja pašnodarbinātā persona izmanto šādu iespēju, tad pamatlīdzekļu nolietojuma gada summa tiek dalīta ar gada mēnešu skaitu, šādi aprēķinātā nolietojuma summu tiek pieskaitīta pie konkrēta mēneša izdevumiem saimnieciskās darbības ieņēmumu un izdevumu uzskaites žurnālā.

Autore vērš uzmanību ja ienākumi pārsniedz gada minimālo iemaksu summu, tad turpmāk valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas ir obligāti jāmaksā par katru mēnesi, sākot no tā mēneša, kad tika sasniegts pārsniegums. Gadījumā ja pēc tam kādā mēnesī ienākumi ir mazāki, vai arī ir strādāts ar zaudējumiem nodoklis vienalga ir jāmaksā. Iemaksām ir jābūt aprēķinātām vismaz no minimālās iemaksas objekta. Vienīgais izņēmums kad pašnodarbinātajai personai valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas var būt aprēķinātas no mazākas summas nekā valstī noteiktais minimālās iemaksas objekts, var būt tajos mēnešos kad pašnodarbinātā persona saņem darbnespējas lapu B.

Tai pašā laikā ir jāņem vērā, ka valsts sociālo apdrošināšanas obligāto iemaksu objekts katru gadu tiek skaitīts no sākuma, līdz ar to ja pašnodarbinātajai personai ir sasniegts maksimālais ienākums, tas attiecas tikai uz konkrēto gadu, jo nākamajā gadā tas vairs netiek ņemts vērā un atkal tiek skaitīti ienākumi no sākuma.

**Pašnodarbinātās personas valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu aprēķina
piemērs 2015.gadā***

Mēnesis	Ienākumi		Minimālais obligāto iemaksu apmērs
	mēnesī	no gada sākuma	
Janvāris	0	0	0
Februāris	360	360	360
Marts	-440	-80	0
Aprīlis	0	-80	0
Maijs	-250	-330	0
Jūnijs	160	-170	0
Jūlijs	300	130	0
Augusts	6000	6130	360
Septembris	500	6630	360
Oktobris	-230	6400	360
Novembris	0	6400	360
Decembris	-500	5900	360
Gadā	5900	x	2160

*Autores veidota tabula

Tabulā 3.2. ir attēlots pašnodarbinātās personas valsts sociālo apdrošināšanu obligāto iemaksu aprēķina piemērs 2015.gadam. Tabulā ir redzams, ka piemērā dotajai pašnodarbinātajai personai februāra mēnesī ir sasniegts minimālais obligāto iemaksu apmērs, tādēļ par to mēnesi pašnodarbinātajai personai ir jāveic obligātās iemaksas. Pēc tam pašnodarbinātajai personai ir tikai izdevumi, tādēļ obligātās iemaksas personai nav jāveic. Augusta mēnesī pašnodarbinātā persona sasniedz minimālo iemaksu objekta gada apmēru, un, sākot no šī mēneša līdz pat gada beigām, personai ir jāveic obligātās iemaksas, neskatoties uz to, ka, piemēram, oktobra un decembra mēnesī ir nostrādāts ar zaudējumiem vai novembra mēnesī, pašnodarbinātā persona ienākumus nav guvusi. Kopā pašnodarbinātās personas ienākums gadā ir 5900 euro.

Autore uzsver, ja pašnodarbinātā persona ir gan kā pašnodarbinātais, gan kā darba ņēmējs, tad situācijā kad tas paliek bez darba, persona nevar saņemt bezdarbnieka pabalstu,

neņemot vērā, cik ir veiktas VSAOI iemaksas. Piemēram, amatnieks pierēģistrējas VID kā pašnodarbinātā persona, taču paralēli turpina strādāt uzņēmumā „ABC”. Brīdī kad šo personu atbrīvo no darba uzņēmumā „ABC”, saskaņā ar Bezdarbnieku un darba meklētāju atbalsta likuma 10.panta pirmās daļas 2.punkta – konkrētā pašnodarbinātā persona nedrīkst pretendēt un iegūt bezdarbnieka statusu, ka arī saņemt bezdarbnieka pabalstu, jo persona var turpināt gūt ienākumus no amatniecības.

Līdz ko pašnodarbinātā persona sasniedz minimālo iemaksu objektu, tai ir pienākums līdz nākamā mēneša 10.datumam reģistrēties par sociāli apdrošināmu personu Valsts ieņēmumu dienestā.

Tad kad pašnodarbinātā persona ir reģistrējusies Valsts ieņēmumu dienestā, tai katru ceturksni ir jāiesniedz ziņojums par VSAOI, ziņojumā tiek norādīta katra mēneša VSAOI objektu un aprēķināto summu. Ziņojumu jāiesniedz un aprēķināto VSAOI summu līdz ceturksnim sekojošā mēneša 15.datumam jāpārskaita budžetā. Vienīgais izņēmums, kad ziņojumu par VSAOI nav jāiesniedz, ir tie ceturkšņi, kuros nav sasniegts VSAOI minimālais objekts.

Autore vērs uzmanību, ja pašnodarbinātā persona nav bijusi visu gadu kā VSAOI maksātājs, tad VSAOI minimālais apmērs tiek aprēķināts proporcionāli mēnešu skaitam, kuros tai ir bijis pašnodarbinātās personas statuss. Savukārt pašnodarbinātās personas VSAOI objekts divus gadus nav spējis sasniegt minimālo iemaksu summu, tādā gadījumā pamatojoties uz pašnodarbinātās personas iesniegumu, vai arī ja tā ir pārtraukusi savu saimniecisko darbību, to var izslēgt no obligāto iemaksu veicēju reģistra.

Šajā apakšnodaļā autore secinājusi, ka kļūstot par pašnodarbināto personu, tām ir jāsaskaras ar vairākām negatīvajām pusēm esot šajā statusā, visupirms kā lielākais mīnus šajā statusā, ir, ka pašnodarbinātās personas nav apdrošinātas bezdarba gadījumā un pret nelaimes gadījumiem darbā vai arodslimībām. Pēc autore domām, tas nav gluži taisnīgi, arī ja pašnodarbināta persona katru mēnesī maksā VSAOI, piemēram, no minimālā algas lielumu kā liela daļa darba ņēmēju pašnodarbinātā persona nesaņems pilnu sociālu apdrošināšanu atšķirībā no darba ņēmēja. Kā arī autore secinājusi, ka līdz pašnodarbinātās personas nav sasniegušās sociālo iemaksu minimālo sliekšni –2015.gadā 360 euro, tās var neveikt VSAOI iemaksas, tomēr ir jāņem vērā, ja iemaksas netiek veiktas, tad pašnodarbinātai personai samazinās apdrošināšanas stāžs, jo tas veidojas tikai no tiem mēnešiem, par kuriem ir veiktas VSAOI iemaksas, tas nozīmē, ja pašnodarbinātā persona VSAOI maksā, piemēram, pa vienu mēnesi 30 gadu garumā, tādā gadījumā apdrošināšanas stāžs būs vien 30 mēneši. Un ja vēl šajos mēnešos pašnodarbinātā persona ir veikusi salīdzinoši mazas iemaksas, tad iestājoties

pensijas vecumam, ja persona izvēlēsies pārtraukt saimniecisko darbību, tai būs ļoti maza pensija, un tā saskarsies ar lielām grūtībām, lai nodrošinātu sev pilnvērtīgu iztiku. Tādēļ autores ierosinājums, ja pašnodarbinātajai personai ir svarīgi, cik labi tā būs sociāli nodrošināta pensijas vecumā, tai būtu ieteicams veikt VSAOI iemaksas par sevi arī mēnešos, kad to pēc likuma var nedarīt, ja nav sasniegts VSAOI sliekšnis.

Pēc autores domām, pašnodarbinātai personai nodokļu uzskaitē būtu ieteicams reģistrējot savu saimniecisko darbību, reģistrēties arī par valsts sociālo apdrošināšanas obligāto iemaksu maksātāju, jo līdz brīdim kamēr nav sasniegti 360 euro lieli ienākumi pašnodarbinātajai personai obligātās iemaksas tāpat nav jāveic, pretējā gadījumā, ja pašnodarbinātā persona aizmirsīs pierēģistrēties, kad tā sasniegs valstī noteikto minimālo apmēru, kad obligāti ir jāreģistrējas par valsts sociālo apdrošināšanas obligāto iemaksu maksātāju, VID atklājot, ka tā nav reģistrējusies var aprēķināt pašnodarbinātajai personai soda naudu.

Autores ierosinājums, pašnodarbinātai personai bezdarbnieka statusa iegūšanai, likumā „Par valsts sociālo apdrošināšanu” būtu jāatrunā, ja pašnodarbinātā persona pēc VID datiem nav guvusi nekādus ienākumus no savas saimnieciskās darbības un nestrādā kā darba ņēmējs, piemēram, pēdējā pusgada laikā tad tām būtu iespēja saņemt bezdarbnieka pabalstu, ko apliecinātu VID izsniegta apstiprināta izziņa.

3.3. Pievienotās vērtības nodoklis

PVN ir netiešais nodoklis, tas tiek iekļauts prece vai pakalpojumu cenā, to maksā preces vai pakalpojuma galējais patērētājs, savukārt pārdevējam iekasētais PVN ir jāiemaksā budžetā.[18, 71]

Pie netiešajiem nodokļiem piederošais pievienotās vērtības nodoklis dod vislielāko fiskālo efektu gandrīz visās Eiropas Savienības valstīs. [15, 63]

Tātad budžetā tiek samaksāta vienīgi starpība starp PVN summu, kas saņemta no pircēja, un priekšnodokļa summu, kas saņemta no piegādātāja. Pārsvārā faktiskie pievienotās vērtības nodokļa maksātāji ir iedzīvotāji.

Autore uzsver, ka pašnodarbinātā persona var pati brīvprātīgi izvēlēties vai tā vēlas reģistrēties kā PVN maksātājs, vai būt PVN nemaksātājs. Kā obligāts pienākums reģistrēties

par PVN maksātāju pašnodarbinātajai personai kļūst tad kad ar PVN apliekamie darījumi sasniedz 50 000 euro sliekšni, izņemot piegādātos pamatlīdzekļus un nemateriālo ieguldījumu vērtību, ja šāda piegāde tiek veikta vienu reizi 12 mēnešos. Vai arī ja ir bijis viens darījums, kas sasniedzis 50 000 euro sliekšni, bet ir zināms, ka turpmāko 12 mēnešu laikā nav paredzēts veikt citus ar nodokli apliekamos darījumus, šādā gadījumā pašnodarbinātā persona neregistrējas Valsts ieņēmumu dienestā PVN maksātāju reģistrā, bet gan iemaksā nodokli Valsts budžetā par konkrēto darījumu, kas pārsniedza PVN noteikto sliekšni.

Tāpat kā obligāts pienākums ir reģistrēties PVN maksātāju reģistrā, ja pašnodarbinātā persona sniegs pakalpojumus ārpus Latvijas robežām. Vai arī pašnodarbinātā persona iegādāsies preces no Eiropas Savienības teritorijas, kuru kopējā vērtība kalendārajā gadā sasnies 10 000 euro sliekšni.

Saimnieciskajā darbībā ar nodokli apliekamie darījumi:

- ✓ Iekšzemē veiktie darījumi:
  - ✓ Preču piegāde par atlīdzību (ai skaitā preču piegāde ES teritorijā un preču eksports)
  - ✓ Pakalpojumu sniegšana par atlīdzību
  - ✓ Preču piegāde Eiropas Savienības teritorijā par atlīdzību
- ✓ Preču imports (ja PVN likumā nav notikts citādi)
- ✓ Neregistrēta nodokļa maksātāja vai personas kura nav nodokļa maksātājs, veikta jauna transportlīdzekļa iegāde Eiropas Savienības teritorijā
- ✓ Neregulāri veiktas jaunu transportlīdzekļu piegādes, ja piegādātājs, saņēmējs vai trešā persona piegādātāja vai saņēmēja vārdā no iekšzemes nosūta vai transportē jaunu transportlīdzekli saņēmējam uz galamērķi ārpus iekšzemes, bet Eiropas Savienības teritorijā. [17, 44]

Piemērojamās PVN likmes ir vairākas:

- ✓ 21% likme – nodokļa standartlikme, tiek piemērotas vispārējā gadījumā precēm, pakalpojumiem, kā arī preču importam
- ✓ 12% likme – nodokļa samazinātā likme, tiek piemērota precēm un pakalpojumiem, kuras ir noteiktas likumā, piemēram, medikamentiem, zīdaiņiem paredzēto specializēto pārtikas produktiem, iekšzemes pasažieru pārvadājuma pakalpojumiem, siltumenerģijai iedzīvotājiem, izmitināšanas pakalpojumiem tūristu mītnēs
- ✓ 0% likme – tiek piemērota preču eksportam, preču piegādei Eiropas Savienības teritorijā, starptautiskajam transportam un pakalpojumiem

Saimnieciskajā darbībā ar nodokli netiek aplikti:

- ✓ Pasta pakalpojumi
- ✓ Medicīnas un zobārstniecības pakalpojumi
- ✓ Kultūras pasākumi
- ✓ Kooperatīvo sabiedrību sniegtie pakalpojumi saviem biedriem u.c. neminētie darījumi

Autore uzsver, ka, vienkāršā ieraksta grāmatvedība tiek uzskaitīta pēc kases principa, savukārt PVN tiek uzskaitīts pēc uzkrāšanas principa. Pašnodarbinātā persona sekojot līdzīgai tikai saimnieciskās darbības ieņēmumu un izdevumu uzskaites žurnāla datiem, nevar precīzi konstatēt brīdi, kurā tai ir jāreģistrējas par PVN maksātāju. Tādēļ autores ieteikums pašnodarbinātai personai nodokļu uzskaitē, atsevišķi grāmatvedībā uzskaitīt ar PVN neapliekamos un apliekamos darījumus, tādā veidā pašnodarbinātā persona laikus pamanīs, brīdi kad tai ir jāreģistrējas par PVN maksātāju.

No brīža kad pašnodarbinātā persona ir sasniegusi likumā noteikto apgrozījumu, tai līdz nākama mēneša 15. datumam, ir jāraksta Valsts ieņēmumu dienestā iesniegums, lai tiktu reģistrēts par PVN maksātāju.

Kļūstot par PVN maksātāju, šo statusu apliecina saņemtais PVN maksātāja numurs, kas sastāv no vienpadsmit zīmju nodokļa maksātāja numuru un priekšā šim numuram tiek likti burti LV. PVN maksātāja numurs tiek norādīts grāmatvedības dokumentos.

Valsts ieņēmumu dienests var izslēgt reģistrētu nodokļa maksātāju no PVN maksātāju reģistra, ja iestājas vismaz viens no šādiem apstākļiem:

- ✓ Reģistrēts nodokļa maksātājs iesniedz Valsts ieņēmumu dienestam pamatotu iesniegumu par tā izslēgšanu no PVN maksātāju reģistra
- ✓ Reģistrēts nodokļa maksātājs ir likvidēts vai beidz pastāvēt reorganizācijas rezultātā
- ✓ Fiziska persona, kura ir reģistrēts nodokļa maksātājs ir mirusi
- ✓ Saskaņā ar likumu „Par nodokļiem un nodevām” ir apturēta reģistrēta nodokļa maksātāja saimnieciskā darbība
- ✓ Reģistrēts nodokļa maksātājs 30 dienu laikā pēc šajā likumā noteiktā nodokļa deklarācijas iesniegšanas termiņa neiesniedz nodokļa deklarāciju vai nodokļa deklarācijā sniedz nepatiesu informāciju vai pēc Valsts ieņēmumu dienesta rakstveida pieprasījuma neiesniedz nodokļa aprēķinu pārbaudei nepieciešamos dokumentus

- ✓ Reģistrēts nodokļa maksātājs (izņemot citas dalībvalsts nodokļa maksātāju) nav sasniedzams juridiskajā adresē vai deklarētās dzīvesvietas adresē vai arī šī adrese faktiski nepastāv
- ✓ Reģistrēts nodokļa maksātājs, kas ir valsts vai pašvaldības iestāde vai pašvaldība, iesniedz Valsts ieņēmumu dienestam pamatotu iesniegumu par tās izslēgšanu no PVN maksātāju reģistra, kurā paziņo, ka neplāno turpmāk saņemt būvniecības pakalpojumus un veikt ar nodokli apliekamus darījumus, kuru dēļ saskaņā ar šo likumu vajadzētu būt reģistrētam PVN maksātāju reģistrā.
- ✓ PVN grupa iesniedz Valsts ieņēmumu dienestam iesniegumu par tās izslēgšanu no PVN maksājumu reģistra un no PVN grupas reģistrācijas dienas ir pagājuši 12 kalendāra mēneši. [17, 94]

Autore vērš uzmanību, ja pašnodarbinātā persona ir pieņēmusi lēmumu, ka tā vēlas tikt izslēgta no PVN maksātāju reģistra, tādā gadījumā personai ir jāiesniedz Valsts ieņēmumu dienestam pamatots un ticams iesniegums par tās izslēgšanu no PVN maksātāju reģistra, Valsts ieņēmumu dienests šo iesniegumu izskata 10 darba dienu laikā kopš brīža, kad ir saņemts iesniegums un tiek pieņemts lēmums par to vai attiecīgo personu izslēgt no PVN maksātāju reģistra, vai arī tiek pieņemts lēmums par atteikumu. Reģistrētu nodokļa maksātāju uzskata par izslēgtu no Valsts ieņēmumu dienesta pievienotās vērtības nodokļa maksātāju reģistra ar septīto dienu pēc tam, kad lēmums par reģistrēta nodokļa maksātāja izslēgšanu no Valsts ieņēmumu dienesta pievienotās vērtības nodokļa maksātāju reģistra nodots pastā, vai, ja reģistrēts nodokļa maksātājs ir Valsts ieņēmumu dienesta Elektroniskās deklarēšanas sistēmas lietotājs, — ar otro darbdienu pēc tam, kad lēmums ievietots minētajā sistēmā. Ja lēmums par reģistrēta nodokļa maksātāja izslēgšanu no Valsts ieņēmumu dienesta pievienotās vērtības nodokļa maksātāju reģistra tiek apstrīdēts vai pārsūdzēts, tas neaptur šā lēmuma darbību.

Valsts ieņēmumu dienests informāciju par reģistrēta nodokļa maksātāja izslēgšanu no Valsts ieņēmumu dienesta pievienotās vērtības nodokļa maksātāju reģistra publicē savā mājas lapā internetā vienas darbdienu laikā pēc tam, kad:

- ✓ lēmums par reģistrēta nodokļa maksātāja izslēgšanu no Valsts ieņēmumu dienesta pievienotās vērtības nodokļa maksātāju reģistra nodots pastā vai ievietots Valsts ieņēmumu dienesta Elektroniskās deklarēšanas sistēmā
- ✓ no Uzņēmumu reģistra ir saņemtas ziņas par attiecīgā reģistrētā nodokļa maksātāja likvidāciju vai reorganizāciju, ja reģistrēts nodokļa maksātājs ir likvidēts vai reorganizēts. [9]

Autore vērš uzmanību, ka pēc izslēgšanas no PVN reģistra pašnodarbinātās personas pienākums ir aprēķināt un samaksāt budžetā PVN par visu pamatlīdzekļu atlikušo vērtību, kā arī visiem krājumu atlikumiem, par kuriem pašnodarbinātā persona izmantoja priekšnodokli

Pašnodarbinātā persona, kura ir reģistrēta kā PVN maksātāja izraksta nodokļa rēķinu vai nodrošina, ka trešā persona viņa vārdā vai preču vai pakalpojumu saņēmējs izraksta nodokļa rēķinu par:

- ✓ jebkurām veiktajām preču piegādēm un sniegtajiem pakalpojumiem
- ✓ avansa maksājumu, ko tas saņēmis par preču piegādes vai pakalpojumu sniegšanas, izņemot saņemto avansa maksājumu par preču piegādi Eiropas Savienības teritorijā.

Nodokļa maksātāja pienākums ir izrakstīt nodokļa rēķinu par saņemto avansa maksājumu par pakalpojuma sniegšanu Eiropas Savienības teritorijā vai trešās valsts teritorijā.[17, 27]

Autore uzsver, ka, ja pašnodarbinātā persona nav reģistrējusies par PVN maksātāju, tādā gadījumā izrakstot rēķinu par pakalpojumu sniegšanu vai preču pārdošanu, tā nedrīkst norādīt kā arī aprēķināt PVN summu rēķinā.

PVN rēķinam ir noteiktas sevišķi stingras prasības. Papildus dokumentu obligātajiem rekvizītiem tajos atbilstoši PVN likuma prasībām jābūt šādiem rekvizītiem:

- ✓ preču nosūtītāja un saņēmēja nosaukums, adrese, PVN maksātāja reģistrācijas numurs
- ✓ preču nosaukums, daudzums, cena, vērtība
- ✓ nodokļa likme, nodokļa summa
- ✓ darījuma datums [14, 113]

Autore vērš uzmanību, ka par PVN rēķinu var būt kvīts, biļete, rēķins pavadzīme vai arī EKA čeks. PVN uzskaitē drīkst piemērot gan uzkrāšanas principu, gan arī kases principu. Ja pašnodarbinātā persona grāmatvedību uzskaitē pēc kases principu tādā gadījumā PVN budžetā tā maksā, pēc tam, kad ir apmaksāts izrakstītais PVN rēķins.

Kases principu var izvēlēties reģistrētie PVN maksātāji, kas atbilst vismaz vienam no šādiem kritērijiem:

- ✓ ja iepriekšējā gadā ar PVN apliekamo darījumu vērtība nav pārsniegusi 100 000 euro
- ✓ ja, reģistrējoties PVN maksātāju reģistrā, taksācijas gadā neplāno par 100 000 euro lielāku darījumu

- ✓ lauksaimniecības un zivsaimniecības produkcijas ražotāji, ja darījumu vērtība nav pārsniegusi 500 000 euro. [3]

Autore uzsver, ja pašnodarbinātā persona ir izvēlējusies kases principu, tādā gadījumā par PVN budžetā tai būs jāpārskaita tikai par to periodā, kurā pašnodarbinātā persona ir saņēmusi samaksu par sniegtajiem pakalpojumiem vai piegādātajām precēm. Savukārt priekšnodoklis tiek atskaitīts tajā periodā, kurā tiek samaksāti saņemtie rēķini.

Svarīgi ir ņemt vērā, ja pašnodarbinātā persona vēlas savā grāmatvedībā piemērot kases principu, tai ir jāinformē Valsts ieņēmumu dienests līdz 31.janvārim, izvēloties piemērot kases principu tas ir obligāti jāpiemēro līdz pat gada beigām, savukārt ja pašnodarbinātā persona izvēlas, ka tās vairs nevēlas turpināt piemērot kases principu, par savu lēmumu Valsts ieņēmumu dienests ir jāinformē līdz 31. decembrim.

Autore vērš uzmanību ja Valsts ieņēmumu dienests ir akceptējis kases principa izmantošanu tādā gadījumā rēķinos, obligāta prasība ir norādīt „Naudas līdzekļu uzskaitē”, jo tie PVN maksātāji, kas saņems šādus rēķinus drīkst tikai pēc rēķina apmaksas PVN attiecināt uz priekšnodokli.

Autore iesaka pašnodarbinātai personai grāmatvedības kārtošanā, ja tā grāmatvedību kārto vienkāršā ieraksta sistēmā izvēlēties grāmatvedību kārtot arī pēc kases principa, jo tas būtu ērtāk un vieglāk visu uzskaitīt saimnieciskās darbības ieņēmumu un izdevumu uzskaites žurnālā.

3.3.tabula

PVN, saimnieciskās darbības ieņēmumi un izdevumi atkarībā no nodokļa maksātāja statusa*

Nodokļa maksātāja statuss	Saimnieciskās darbības ieņēmumi	PVN 21%	Kopā saņemts	Saimnieciskās darbības izdevumi	Priekšnodoklis	Kopā samaksāts	Ienākumi	Budžetā jāsamaksā PVN
PVN nemaksātājs	5000	-	5000	3000	-	3000	2000	-
PVN maksātājs	5000	1050	6050	2479.34	520.66	3000	2520.66	529.34

*Autores veidota tabula

Tabulā 3.3. uzskatāmi salīdzināts, kā mainās saimnieciskās darbības ieņēmumi un izdevumi un ienākumu summa atkarībā no tā vai pašnodarbinātā persona ir PVN maksātājs vai nav PVN maksātājs. Ja pašnodarbinātā persona nav PVN maksātāja, tādā gadījumā tās ieņēmumi no pārdotās produkcijas ir 5000 euro un izdevumi 3000 euro, ienākums – 2000 euro. Savukārt ja pašnodarbinātā persona ir PVN maksātājs, tad klāt pie pārdotās produkcijas tiek pieskaitīts PVN 21%, tad rēķinā tiks norādīta produkcijas summa bez PVN – 5000 euro, PVN 21% - 1050 euro, kopā – 6050 euro. Pašnodarbinātās personas ieņēmumi - 5000 euro un izdevumi – 2479.34 euro, ienākums – 2520.66 euro. Budžetā maksājumā PVN summa ir 529.34 euro (aprēķinātais PVN 1050 euro – priekšnodoklis 520.66 euro).

Autore uzsver, ja pašnodarbinātā persona ir reģistrējusies, kā PVN maksātājs tad saimnieciskās darbības ieņēmumos, tā ieskaita summu bez PVN, un arī saimnieciskās darbības izdevumos ieskaita summu bez PVN. Savukārt, ja pašnodarbinātā persona nav PVN maksātājs, tā saimnieciskās darbības izdevumos iekļauj summu kopā ar PVN.

Reģistrētais nodokļu maksātājs uzskaita preču piegādi, saņemšanu un pakalpojumu sniegšanu, saņemšanu, ja:

- ✓ Nosūtītas preces un izrakstīts nodokļu rēķins
- ✓ Saņemtas preces un saņemts nodokļu rēķins
- ✓ Sniegts pakalpojums un izrakstīts nodokļa rēķins
- ✓ Saņemts pakalpojums un saņemts nodokļa rēķins
- ✓ notikusi preču iegāde Eiropas Savienības teritorijā – saņemtas preces un izrakstīts nodokļa rēķins
- ✓ saņemts rēķins par avansā maksājamām summām (samaksāts avanss) pirms preču nosūtīšanas vai pakalpojumu sniegšanas
- ✓ noticis preču eksports
- ✓ noticis preču imports [9]

Autore uzsver, ka svarīgi ievērot, ja pašnodarbinātā persona, kura ir PVN maksātāja kārto grāmatvedību vienkāršā ieraksta sistēmā, un ir izvēlējusies uzkrāšanas principu, nevis kases principi, papildus saimnieciskās darbības ieņēmumu un izdevumu uzskaites žurnālam jākārtot ir pievienotās vērtības nodokļa uzskaites žurnāls. Šajā žurnālā tiek reģistrēti visi ar PVN apliekamie darījumi un dokumenti, atbilstoši kuriem pašnodarbinātajai personai ir tiesības uz priekšnodokli. Visa PVN žurnālā informācija tiek izmantota, lai precīzi aizpildītu PVN deklarāciju. Katram gadam jāiekārto jauns žurnāls. Autore vērs uzmanību, ka PVN žurnālu ir iespējams kārtot arī elektroniski, tādā gadījumā, ja ir ailes, kuras veicot saimniecisko darbību nav nepieciešamas, tās var žurnālā nenorādīt.

Autore norāda, ka obligāti PVN žurnāls ir jāpilda PVN maksātājiem, savukārt PVN nemaksātāji var žurnālu kārtot brīvprātīgi, lai laikus varētu kontrolēt brīdi, kad tai ir jāreģistrējas kā PVN maksātājam. Pievienotās vērtības nodokļa uzskaites žurnāls ir pievienots 3. Pielikumā.

Ir svarīgi laicīgi iesniegt PVN deklarāciju pretējā gadījumā Valsts ieņēmumu dienests var sākt uzrēķināt soda naudu un kavējuma naudu, vai pat izslēgt no PVN maksātāju reģistra. Tādēļ pašnodarbinātajām personām, īpaši ja tās pašas kārto sev grāmatvedību ir svarīgi nepalaist garām katra mēneša 20.datumu, jo deklarāciju iesniedz par katra mēneša, ceturkšņa vai pusgada darījumiem līdz nākamā mēneša 20.datumam. PVN deklarācijai klāt tiek pievienoti pārskati par aprēķināto nodokli, priekšnodokli, kā arī par preču piegādēm Eiropas Kopienas teritorijā. PVN deklarācijā atsevišķi tiek norādīts par darījumiem, kas saistīti ar kokmateriālu un metāllūžņu piegādēm, būvniecību, kā arī darījumu partneriem, ar kuriem viens darījums pārsniedz 1430 euro, visi pārējie darījumi tiek uzrādīti vienā kopsummā.

PVN taksācijas periods ir viens kalendāra mēnesis. Ja nav veikti darījumi ar Eiropas Savienības dalībvalstīm un iepriekšējā gada PVN darījumu summa ir mazāka par 14 228,72 euro – pusgads, ja mazāks par 50 000 euro – ceturksnis. [14, 124]

Šajā apakšnodaļā autore secinājusi, ka, ja pašnodarbinātā persona nav reģistrējusies par PVN maksātāju, tad izrakstot rēķinu par pakalpojumu sniegšanu vai preču pārdošanu, tā nedrīkst norādīt kā arī aprēķināt PVN summu rēķinā. Ja pašnodarbinātā persona nav sasniegusi sliekšni, kad likums liek tai obligāti reģistrēties par PVN maksātāju, bet persona vēlas, tā var brīvprātīgi pierēģistrēties par PVN maksātāju.

Pašnodarbinātajai personai ievērojami atšķiras ienākumu summa atkarībā no tā vai pašnodarbinātā persona ir reģistrējusies kā PVN maksātāja vai ir PVN nemaksātāja.

PVN nodokļa priekšrocība ir tā, ko tas ir viegli iekasējams, un tas mazāk kavē uzņēmējdarbības attīstību. Savukārt tai pašā laikā tam ir arī sava negatīvā, puse, ka tas nav īsti taisnīgs pret trūcīgākiem iedzīvotājiem, jo uz trūcīgākajiem iedzīvotājiem nodokļu slogs ir lielāks nekā turīgākiem iedzīvotājiem.

Autores ieteikums saņemot nodokļa rēķinu būtu ieteicams pārlicināts vai rēķins ir pareizi izrakstīts un pareizi noformēts atbilstoši PVN likuma prasībām – vai ir norādīti visi nepieciešamie rekvizīti, vai dokumentā nav ieviesušās kļūdas, kā arī vai nodokļu rēķinu ir izsniegusi persona, kas ir reģistrēta PVN maksātāju reģistrā. Pretējā gadījumā ja nodokļu auditā tiek atklātas būtiskas kļūdas, tādā gadījumā ne tikai visa trūkstošā summa būs jāiemaksā budžetā, bet arī aprēķinātā soda nauda un kavējuma nauda.

3.4. Mikrouzņēmumu nodoklis

Autore vērs uzmanību, ka pašnodarbinātajām personām, kurām apgrozījums gadā nepārsniedz 100 000 euro, kā arī netiek nodarbināti vairāk par pieciem darbiniekiem, ieskaitot pašu pašnodarbināto personu, ir iespēja izvēlēties maksāt mikrouzņēmumu nodokli. Tomēr ir jāņem vērā, ka līdz ko kāds no nosacījumiem tiek pārsniegts, tādā gadījumā nākamajā gadā vairs nedrīkst izvēlēties maksāt mikrouzņēmumu nodokli.

Mikrouzņēmumu nodoklis ir nodoklis, kas ietver:

- ✓ Valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas, iedzīvotāju ienākuma nodokli un uzņēmējdarbības riska valsts nodevu par mikrouzņēmuma darbiniekiem
- ✓ Uzņēmumu ienākuma nodokli, ja mikrouzņēmums atbilst uzņēmumu ienākuma nodokļa maksātāja pazīmēm
- ✓ Mikrouzņēmuma īpašnieka iedzīvotāju ienākuma nodokli par mikrouzņēmuma saimnieciskās darbības ieņēmumu daļu. [15, 48]

Autore secina, ka maksājot mikrouzņēmumu nodokli pašnodarbinātā persona samaksā nodokli četras reizes gadā, jeb vienu reizi ceturksnī, par katra ceturkšņa apgrozījumu šajā nodoklī tiek ietverti gan nodokļi par darba samaksu, gan par sociālo apdrošināšanu, kā arī par ienākumiem.

Mikrouzņēmumu nodokļa likme apgrozījumam līdz 7000 euro ir 9 %, savukārt apgrozījumam no 7000,01 līdz 100 000 euro likme par pirmajiem trīs gadiem ir 9%, bet sākot ar ceturto taksācijas gadu nodokļa likme ir 12%. Savukārt ja apgrozījums pārsniedz 100 000euro tad nodokļa likme ir 20%. [3]

Autore vērs uzmanību, ka minimālais nodokļa maksājums ir 50 euro gadā, tas nozīmē, ka neskatoties uz to vai gads tiek noslēgts ar zaudējumiem, vai sanāk mazāki ienākumi, vai arī gada laikā nevienu reizi nav notikusi saimnieciskā darbībā, obligāti ir jāiemaksā budžetā 50 euro, izņēmums ir tikai tas gads, kurā tiek reģistrēts mikrouzņēmuma statuss.

Svarīgi ir uzsvērt, ja pašnodarbinātā persona izvēlējusies mikrouzņēmumu nodokļa maksātāja statusu un vēlas nodarbināt darbiniekus, tad tai ir obligāti potenciālie darbinieki jābrīdina, ka tā ir mikrouzņēmuma nodokļa maksātāja. Darbiniekiem parakstot darba līgumu, ir jāparaksta vienošanās, ka darbinieks ir informēts un ir ar mieru strādāt pie konkrētās pašnodarbinātās personas. Šo vienošanos var arī ietvert darba līgumā, kā atsevišķu noteikumu.

Tā kā pašnodarbinātajai personai ir iespēja izvēlēties maksāt mikrouzņēmumu nodokli vai vispārējā kārtībā, autore ir izveidojusi uzskatāmu tabulu, kurā apkopotas atšķirības starp abiem nodokļu maksāšanas veidiem.

3.4.tabula

Pašnodarbinātās personas nodokļu atšķirības maksājot mikrouzņēmumu nodokli vai vispārējā kārtībā*

Rādītājs	Mikrouzņēmumu nodoklis	Vispārējā kārtība
Apgrozījums gadā	25 000	
Saimnieciskās darbības izdevumi 20%	5000	5000
Pašnodarbinātās personas VSAOI (360 euro x 12mēn. x 30.58%)	-	1321
Ienākums	20 000	18679
IIN 23%		4296
Mikrouzņēmumu nodoklis 9%	2250	-
Nodokļi kopā	2250	5617
Ienākumi pēc nodokļiem	17 750	14 383
Maksimālā summu, kuru drīkst izmaksāt 1 darbiniekam gadā (720euro x 12mēn)	8640	-
Ienākumu atlikums	9110	-

*Autores veidota tabula

Tabulā 3.4. autore uzskatāmi parādījusi, kādas ir nodokļu atšķirības, ja pašnodarbinātā persona izvēlas maksāt mikrouzņēmumu nodokli vai vispārējā kārtībā. No tabulas datiem secināms, ka izvēloties maksāt mikrouzņēmumu nodokli kopumā nodokļu apmērs ir krietni mazāks nekā vispārējā kārtībā. Jo mazāki būs izdevumi, jo nodokļu atšķirības starp šiem diviem veidiem būs lielākas. Tā kā mikrouzņēmuma nodokļa maksātājiem ir ierobežojums, ka

ienākumi nedrīkst pārsniegt mēnesī 720 euro jeb 8640 euro gadā, izveidojas ienākumu atlikums, kuru izņemt personīgajam patēriņam vai tikai samaksājot papildus nodokli 20% apmērā, nodoklis no ienākuma atlikuma tādā gadījumā ir euro 1822 (9110 x 20%).

Autore vērš uzmanību, ka pašnodarbinātajām personām, kuras izvēlējušās mikrouzņēmumu nodokļa maksātāja statusu, un savu saimniecisko darbību kārtu vienkāršā ieraksta sistēmā ir jāpilda mikrouzņēmumu nodokļa maksātāju saimnieciskās darbības ieņēmumu un izdevumu uzskaites žurnāls. Žurnāls pakārtots tā, lai atvieglotu deklarācijas aizpildīšanu. Tajā visa ierakstīta informācija tiek uzkrāta, mikrouzņēmumu nodokļa aprēķināšanai.

Žurnālā ir uzskatāmi parādīts, ja pašnodarbinātā persona no saimnieciskās darbības līdzekļiem apmaksājusi, piemēram, automašīnas degvielu arī personīgajām vajadzībām tādā gadījumā tas ir gūtais labums. Tādēļ, lai netiktu pārsniegta ienākumu maksimālā robeža, pašnodarbinātā persona var izņemt tikai starpību, piemēram, degviela personīgajām vajadzībām sastāda 10 euro, tādā gadījumā pašnodarbinātā persona var izņemt 710 euro (720 – 10).

Valsts budžetā iemaksātā mikrouzņēmumu nodokļa ieņēmumus Valsts kases sadala šādi:

- ✓ 65 procentus ieskaita valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu kontā
- ✓ 35 procentu – iedzīvotāju ienākuma nodokļa kontā [3]

Autore vērš uzmanību, ka Valsts kase mikrouzņēmumu nodokļa ieņēmumos atbilstoši iepriekš minētajam sadalījumam ieskaita kontos līdz ceturksnim sekojošā nākamā mēneša 20.datumam.

Likumā „Par iedzīvotāju ienākuma nodokli” noteikts, ka mikrouzņēmuma darbiniekiem un īpašniekiem nav tiesību izmantot neapliekamo minimumu nevienā darba vai citā ienākumu gūšanas vietā, kā arī atvieglojumus par apgādniekiem, invalīdiem un politiski represētām personām.[14,107] Autore secina, ka atsaucoties uz iepriekš minēto ierobežojumu pašnodarbinātās personas, kuras izvēlējušās mikrouzņēmumu nodokļa statusu nedrīkst arī piemērot attaisnotos izdevumus, piemēram, attaisnotos izdevumus par izglītības un medicīnas pakalpojumiem. Par ienākumiem, kas gūti strādājot, mikrouzņēmuma statusā, gada ienākumu deklarācija nav jāsniedz, iesniedz tikai mikrouzņēmumu nodokļa deklarāciju.

Šajā apakšnodaļā autore secinājusi, ka mikrouzņēmumu nodoklim ir gan savi plusi, gan mīnusi. Autore uzskata, ka liels plus ir tas, ka mikrouzņēmumu nodoklim ir vienkārša nodokļa aprēķināšanas kārtība, nodoklis tiek aprēķināts no faktiskā apgrozījuma, kā arī nodoklis

jārēķina un jāapmaksā tikai 4 reizes gadā. Kā lielu mīnusu autore uzsver, to, ka nav iespējams piemērot atvieglojumus un dažādas IIN atlaides, kas ir atļautas, ja pašnodarbinātā persona izvēlējusies nodokļus maksāt vispārējā kārtībā, kā arī riskanti šo statusu ir izvēlēties, ja ir plānots liels apgrozījums, kas var apdraudēt iespēju saglabāt mikrouzņēmuma nodokļa statusu.

Tai pat laikā neskatoties uz to, ka pašnodarbinātās personas ir mazāk sociāli apdrošinātās atšķirībā no darba ņēmējiem tām tomēr pēc autores domām ir samērā liels nodokļu slogs. Iepriekš šajā apakšnodaļā autore aplūkojusi kādas ir atšķirības ja pašnodarbinātā persona ir izvēlējusies maksāt mikrouzņēmumu nodokli un maksāt nodokļus vispārējā kārtībā. Autores secinājums, ka izvēloties maksāt nodokļus vispārējā kārtībā, pašnodarbinātajai personai no saviem ienākumiem ir jāsamaksā Iedzīvotāju ienākuma nodoklis 23% apmērā, savukārt ja pašnodarbinātā persona veic arī VSAOI iemaksas katru mēnesi, tādā gadījumā diezgan lielu ienākumu daļu pašnodarbinātajai personai nākas samaksāt nodokļos. Savukārt ja pašnodarbinātā persona izvēlējusies maksāt mikrouzņēmuma nodokli, tai no sava apgrozījuma ir jāsamaksā vien tikai 9% lielu likmi, un šajā likmē ir iekļautas arī VSAOI iemaksas, neskatoties uz to, ka maksājot mikrouzņēmumu nodokli papildus, ir jāmaksā nodoklis 20% par ienākumu atlikumu, ja to vēlas izņemt personīgam patēriņam, pēc autores domām, izvēloties maksāt mikrouzņēmuma nodokli pašnodarbinātajai personai nodokļu slogs būs krietni mazāks nekā ja pašnodarbinātā persona izvēlētos maksāt nodokļus vispārējā kārtībā, kas arī veicina pašnodarbināto personu lielo nodokļu slogu.

SECINĀJUMI UN PRIEKŠLIKUMI

Autores veiktie secinājumi:

1. Par pašnodarbinātu personu var būt jebkura fiziska persona kas gūst kāda veida ienākumus no savas personīgās darbības.
2. Pašnodarbinātās personas statusam ir vairākas priekšrocības, kā galvenā priekšrocība šim statusam ir tāda, ka pašnodarbinātā persona ir neatkarīga, jo tā nav pakļauta darba devēja noteiktam stingram darba grafikam.
3. Pašnodarbinātajām personām ir vienkāršāka un ērtāka reģistrēšanās kārtība nekā pārējiem uzņēmējdarbības veidiem.
4. Svarīgi ir atzīmēt, ka liels mīnus pašnodarbinātā statusam ir tāds, ka pašnodarbinātā persona atbild ar visu savu personīgo mantu, kā arī tai nākas atteikties no sociālām garantijām, kurās pēc likuma nodrošina darba devējs.
5. Ir grūti skaidri nošķirt, ļaunprātīgu pašnodarbinātību no labticīgas pašnodarbinātības.
6. Kopumā gada laikā no 2013.gada līdz 2014.gadam Latvijā pašnodarbināto personu skaits ir palielinājies par 4620 pašnodarbinātajām personām.
7. Pašnodarbinātās personas grāmatvedības uzskaitē ir līdzīga uzņēmumu grāmatvedības uzskaitē, kuri grāmatvedību kārtē divkāršā ieraksta sistēmā, vienīgā nianse, ka pašnodarbinātajām personām, kuras grāmatvedību kārtē vienkāršā ieraksta sistēmā ir atvieglotākas prasības un mazliet vienkāršāka grāmatvedības uzskaitē.
8. Pašnodarbinātajai personai visi saimnieciskās darbības ieņēmumi un izdevumi ir jāreģistrē saimnieciskās darbības ieņēmumu un izdevumu uzskaites žurnālā. Saimnieciskās darbības ieņēmumu un izdevumu žurnālu var kārtot arī elektroniskā veidā.
9. Saimnieciskajā darbībā izmantojot personīgos pamatlīdzekļus, ir svarīgi precīzi noformulēt un novērtēt daļu, kas tiek attiecināta uz saimnieciskās darbības izmaksām, jo par saimnieciskās darbības izdevumiem ir atļauts atzīt ne vairāk par 70% no kopējām izmaksām.
10. Pašnodarbinātās personas bieži vien nenodala personīgos bankas kontus no saimnieciskās darbības bankas kontiem, kā rezultātā saimnieciskās darbības ieņēmumu un izdevumu uzskaites žurnālā tiek iejaukti arī personiskām vajadzībām veiktie izdevumi.

11. Pašnodarbinātās personas maksā šādus nodokļus: maksā IIN vispārējā kārtībā, patentmaksas veidā, veic VSAOI iemaksas vai maksā mikrouzņēmuma nodokli.
12. Pašnodarbinātajām personas, kuras izvēlējušās maksāt patentmaksu nav, jāveic pilna grāmatvedības uzskaitē, jo tās veic tikai ieņēmumu uzskaiti.
13. Pašnodarbinātās personas ir ļoti neaizsargātas bezdarba gadījumā arī tad, ja tās paralēli strādā kā darba ņēmējs un tiek atlaista no darba, tādā gadījumā persona nevar saņemt bezdarbnieka pabalstu, jo ir reģistrējusies kā pašnodarbinātā persona.
14. Pašnodarbinātai personai izvēloties maksāt mikrouzņēmumu nodokli kopumā nodokļu apmērs ir krietni mazāks nekā vispārējā kārtībā. Jo mazāki būs izdevumi, jo nodokļu atšķirības starp mikrouzņēmumu nodokli un IIN vispārējā kārtībā būs lielākas.

Autores veiktie priekšlikumi:

1. Saeimai pieņemt grozījumus likumā „Par valsts sociālo apdrošināšanu” tajos iekļaujot definīciju: Ļaunprātīga pašnodarbinātība – ja pašnodarbinātā persona ir pakļauta citai personai, tai ir finansiāla atkarība no tikai viena klienta, tā izmanto darba aprīkojumu un materiālus, kas pieder citai personai, tā veic līdzīgus darba pienākumus vai uzdevumus, kādus veic jau esošie darba ņēmēji, kā arī ja katru darbības soli nosaka cita persona, un lēmumu pieņemšana nav pašnodarbinātās personas rokās.
2. VID jākonstatē un jānovērš detalizētāk pārbaudot visas iesniegtās pašnodarbināto personu ziņas, kā arī pievēršot uzmanību pašnodarbināto personu klientu skaitam, lai mazinātu ļaunprātīgu pašnodarbinātību.
3. Pašnodarbinātai personai grāmatvedības kārtošanā, kas kalpo kā starpnieks kāda maksājuma iekasēšanai, saimnieciskās darbības ieņēmumu un izdevumu uzskaites žurnālā jāizveido papildu aili, kurā tiktu uzskaitīti visi saņemtie maksājumi, kurus pēctam jāpārskaita tālāk budžetā.
4. Pašnodarbinātai personai grāmatvedības kārtošanā, saimnieciskās darbības ieņēmumu un izdevumu uzskaites žurnālā apgrozījumu jāaprēķina divas reizes mēnesī, mēneša vidū un mēneša beigās, nevis visam mēnesim kopā.
5. Pašnodarbinātai personai grāmatvedības kārtošanā, lai būtu precīzāk noformēti personas saimnieciskās darbības izdevumi, tos vajadzētu nodalīt no personīgajiem izdevumiem. Nodalot kontus, pašnodarbinātajai personai būtu vieglāk un ērtāk

- aizpildīt saimnieciskās darbības ieņēmumu un izdevumu uzskaites žurnālu, jo tajā netiktu uzrādīti arī personiskām vajadzībām veiktie izdevumi.
6. Pašnodarbinātai personai grāmatvedības kārtošanā, ja tā grāmatvedību kārto vienkāršā ieraksta sistēmā būtu jāizvēlas grāmatvedību kārtojot pēc kases principa, jo tad būtu ērtāk un vieglāk visu uzskaitīt saimnieciskās darbības ieņēmumu un izdevumu uzskaites žurnālā.
  7. Pašnodarbinātai personai grāmatvedības kārtošanā, apvienojot kases ieņēmumu darījumus, tos reģistrēt katra mēneša pēdējā dienā, lai ieņēmumi vai izdevumi kļūdas pēc netiktu uzrādītā citā periodā.
  8. Pašnodarbinātai personai grāmatvedības kārtošanā, gan kārtēja remonta, gan kapitālā remonta gadījumā vēlams sagatavot aktu par materiālu izlietošanu remonta vajadzībām.
  9. Pašnodarbinātai personai nodokļu uzskaitē pirms patenta iegādes rūpīgi apsvērt, cik ilgam laikam patents būs nepieciešams, mēnesim, ceturksnim, pusgamam vai gadam, jo par samaksātu patentu neatgūst atpakaļ naudu, kā arī to nevar pārcelt uz nākamajiem mēnešiem.
  10. Pašnodarbinātai personai nodokļu uzskaitē reģistrējot savu saimniecisko darbību, reģistrēties arī par valsts sociālo apdrošināšanas obligāto iemaksu maksātāju.
  11. Pašnodarbinātai personai nodokļu uzskaitē atsevišķi grāmatvedībā uzskaitīt ar PVN neapliekamos un apliekamos darījumus, jo tādā veidā pašnodarbinātā persona laikus pamanīs, brīdi kad tai ir jāreģistrējas par PVN maksātāju.
  12. Pašnodarbinātai personai nodokļu uzskaitē, ja ir paredzēts salīdzinoši mazs apgrozījums un mazi izdevumi, būtu jāizvēlas maksāt mikrouzņēmumu nodokli, lai samazinātu sev nodokļu slogu, jo tādā gadījumā nodokļa slogs kopumā būs krietni mazāks, nekā maksājot nodokļus vispārējā kārtībā.
  13. Pašnodarbinātai personai bezdarbnieka statusa iegūšanai likumā „Par valsts sociālo apdrošināšanu” jāatrunā, ja pašnodarbinātā persona pēc VID datiem nav guvusi nekādus ienākumus no savas saimnieciskās darbības un nestrādā kā darba ņēmējs, piemēram, pēdējā pusgada laikā tad tām būtu iespēja saņemt bezdarbnieka pabalstu, ko apliecinātu VID izsniegta apstiprināta izziņa.

IZMANTOTĀ LITERATŪRA UN AVOTI

1. LR likums *Par grāmatvedību*. LR AP un Valdības Ziņotājs Nr. 44, 12.11.1992 (ar turpmākiem grozījumiem)
2. LR Likums *Par iedzīvotāju ienākuma nodokli*. LR AP un Valdības ziņotājs, Nr. 22/23, 10.06.1993 (ar turpmākiem grozījumiem)
3. LR likums *Mikrouzņēmumu nodokļa likums*. LR Saeima, Latvijas Vēstnesis, Nr. 131(4323), 19.08.2010 (ar turpmākiem grozījumiem)
4. LR likums *Pievienotās vērtības nodokļa likums*. LR Saeima, Latvijas Vēstnesis, Nr. 197 (4800), 14.12.2012 (ar turpmākiem grozījumiem)
5. LR likums *Par uzņēmuma ienākuma nodokli*. LR Saeima, Latvijas Vēstnesis, Nr.32(315), 13.04.1995 (ar turpmākiem grozījumiem)
6. LR Likuma *Par valsts sociālo apdrošināšanu*. LR Saeima, un Valdības ziņotājs Nr. 22, 27.11.1997 (ar turpmākiem grozījumiem)
7. LR tiesību akti *Par reglamentētajām profesijām un profesionālās kvalifikācijas atzīšanu*
Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=26021> (skatīts 21.07.2015)
8. LR MK noteikumi Nr. 188 *Kārtība, kādā individuālie komersanti, individuālie uzņēmumi, zemnieku un zvejnieku saimniecības, citas fiziskās personas, kas veic saimniecisko darbību, kārtā grāmatvedību vienkāršā ieraksta sistēmā*. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=154840> (skatīts 20.11.2015)
9. LR MK noteikumi Nr. 17 *Pievienotās vērtības nodokļa likuma normu piemērošanas kārtība un atsevišķas prasības pievienotās vērtības nodokļa maksāšanai un administrēšanai*. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=254172#piel6&pd=1> (skatīts 31.10.15)
10. LR MK noteikumi Nr. 585 *Noteikumi par grāmatvedības kārtošānu un organizāciju*. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=80418> (skatīts 27.12.2015)
11. Centrālās statistikas pārvaldes dati. Pieejams: <http://www.csb.gov.lv/statistikas-temas/statistikas-uznemumu-registrs-galvenie-raditaji-30076.html> (skatīts 12.12.2015)
12. VID mājas lapa, Nodokļu maksātāju statistika. Pieejams: <https://www.vid.gov.lv/default.aspx?tabid=11&id=78&hl=1&IzveleId=971&periodsId=7365>

13. Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu Pašnodarbinātā statusa ļaunprātīga izmantošana, Briselē, 21.03.2013
14. **Leibus I.** *Pašnodarbināto grāmatvedība un nodokļi.* Rīga, Lietišķas informācijas dienests, 2015. 143lpp
15. **Medne A.** *Nodokļi Latvijā* Rīga, SIA „Biznesa augstskola Turība”, 2012. 118lpp
16. **Sundukova Z.** *Uzņēmējdarbības līdzekļu un to veidošanas avotu uzskaitē un novērtēšana.* Rīga, RTU Izdevniecība, 2011. 232lpp
17. **Zadorožnaja O.** *Viss par PVN 2013* Rīga PVN konsultācijas, 2013. 159 lpp
18. **Янушка М.** *Контроль финансового и бухгалтерского учета фирмы.* SIA „Merkūrijs info”, 2002. 134lpp
19. Interneta portāls pasnodarbinatie.lv, Ar ko jāērķinās, kļūstot par pašnodarbināto. Pieejams: <http://www.pasnodarbinatie.lv/raksts/pnd/ar-ko-jarekinas-klustot-par-pasnodarbinato/> (skatīts 28.08.2015)
20. Interneta portāls pasnodarbinatie.lv, 10 iemesli, lai reģistrētos par pašnodarbināto. Pieejams: <http://www.pasnodarbinatie.lv/raksts/pnd/10-imesli-lai-registretos-par-pasnodarbinato/> (skat. 21.07.15)
21. VID mājas lapa, Pašnodarbināto personu reģistrācija. Pieejams: <https://www.vid.gov.lv/default.aspx?tabid=8&id=473&hl=1> (skatīts 20.08.2015)
22. VID mājas lapa, Saimnieciskās darbības veicēja statusa reģistrācija. Pieejams: <https://vid.gov.lv/default.aspx?tabid=8&id=475&hl=1&mod=33> (skatīts 20.08.2015)
23. VID mājas lapa, Saimnieciskās darbības veicēji. Pieejams: <https://www.vid.gov.lv/default.aspx?tabid=8&id=5437&hl=1> (skatīts 22.07.2015)
24. Raksts par pašnodarbināto personām. Pieejams: <http://taxhelp.org/resources/self-employed/> (skatīts 28.12.2015)

PIELIKUMI

Saimnieciskās darbības ieņēmumu un izdevumu uzskaites žurnāla paraugs

Ieraksta		Dokumenta nosaukums, numurs un datums	Dokumenta autors, darījuma partneris (fiziskās personas vārds, uzvārds vai juridiskās personas nosaukums)	Saimnieciskā darījuma apraksts	Analītiskās uzskaites reģistra Nr. vai nosaukums	Kase, euro		Kredītiestāžu konti, euro		Citi maksāšanas līdzekļi, euro	
kārtas numurs	datums					saņemts	izsniegts	saņemts	izsniegts	saņemts	izsniegts
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Atlikums (pārnesums)						0	x	10.00	x		x
1.	02.11.15	Čeks nr.087, 02.11.15	SIA „ABC”	Par materiālu iegādi			40.00				
2.	04.11.15	Rēķ.nr.5	SIA „Būve”	Ieņēmumi no pakalpojumiem				200.00			
3.	10.11.15	Rēķ.nr. 167	SIA „Tīrums”	Apmaksāta telpu noma					80.00		
4.	17.11.15	Kases ieņ.orderis nr. 1	Ieva Smiltiņa	Personīgie ieguldījumi		90.00					
Kopā apgrozījums mēnesī						90.00	40.00	200.00	80.00	0	0
Atlikums (pārnesums)						50.00	x	120.00	x	0	x

Ieņēmumi, euro						Izdevumi, euro					
ieņēmumi no lauksaimniecības ražošanas	ieņēmumi no citiem saimniecības darbības veidiem	subsīdijas	neapliekjamie ienākumi	ieņēmumi, kas nav attiecināmi uz ienākuma nodokļa aprēķināšanu	kopā (13.-17.aile)	izdevumi, kas saistīti ar lauksaimniecisko ražošanu	izdevumi, kas saistīti ar citiem saimniecības darbības veidiem	proporcionāli sadalāmie izdevumi	ar saimniecisko darbību nesaistītās izmaksas	izdevumi, kas nav attiecināmi uz ienākuma nodokļa aprēķināšanu	kopā (19.-23.aile)
13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24
					0		40.00				40.00
	200.00				200.00						0
					0		80.00				80.00
				90.00	90.00						0
0	200.00	0	0	90.00	0	0	120.00	0	0	0	120.00
0	200.00	0	0	90.00	290.00	0	120.00	0	0	0	120.00

MK noteikumi Nr. 1531 Profesiju un saimnieciskās darbības veidi, uz kuriem ir attiecināma patentmaksa, un patentmaksas apmēri

Nr. p.k.	Profesija vai saimnieciskā darbība	Patentmaksa vienam kalendāra mēnesim (<i>euro</i>)		Samazinātā patentmaksa sešiem kalendāra mēnešiem (<i>euro</i>)	Samazinātā patentmaksa vienam kalendāra gadam (<i>euro</i>)
		Rīgas pašvaldības teritorijā	pārējās pašvaldību teritorijās		
1. Ādas un tekstilizstrādājumu amatniecība					
1.1.	paklāju audējs	43	43	9	17
1.2.	izšuvējs, šūto izstrādājumu izgatavotājs, pērlīšu izstrādājumu izgatavotājs	43	43	9	17
1.3.	ādas amatnieks	57	43	9	17
1.4.	šķiedras mākslas izstrādājumu izgatavotājs	57	57	9	17
1.5.	piegriezējs (zīda)	57	57	9	17
1.6.	iespiedējs (zīda auduma, reljefa)	43	43	9	17
1.7.	audējs, mezglotājs, pinējs	43	43	9	17
1.8.	tamborētājs, adītājs, mežģiņu darinātājs	57	43	9	17

2.pielikuma turpinājums

Nr. p.k.	Profesija vai saimnieciskā darbība	Patentmaksa vienam kalendāra mēnesim (<i>euro</i>)		Samazinātā patentmaksa sešiem kalendāra mēnešiem (<i>euro</i>)	Samazinātā patentmaksa vienam kalendāra gadam (<i>euro</i>)
		Rīgas pašvaldības teritorijā	pārējās pašvaldību teritorijās		
1.9.	knipelētājs	85	57	9	17
2. Apģērbu un apavu izgatavošana un labošana, pulksteņu labošana, slēdzeņu labošana un citi sadzīves pakalpojumi					
2.1.	kalējs	43	43	9	17
2.2.	slēdzeņu atslēdznieks	43	43	9	17
2.3.	pulksteņmeistars	43	43	9	17
2.4.	rotkalis (gredzeni, saktas, aproces, to gravējumi)	71	43	9	17
2.5.	tautas tērpu darinātājs	71	43	9	17
2.6.	apģērbu amatnieks	85	57	9	17
2.7.	šuvējs, drēbnieks	71	43	9	17
2.8.	cepurnieks	57	43	9	17
2.9.	modists	57	43	9	17

2.pielikuma turpinājums

Nr. p.k.	Profesija vai saimnieciskā darbība	Patentmaksa vienam kalendāra mēnesim (<i>euro</i>)		Samazinātā patentmaksa sešiem kalendāra mēnešiem (<i>euro</i>)	Samazinātā patentmaksa vienam kalendāra gadam (<i>euro</i>)
		Rīgas pašvaldības teritorijā	pārējās pašvaldību teritorijās		
2.10.	kosfīmu meistars	57	43	9	17
2.11.	mīksto, koka rotaļlietu izgatavotājs	71	43	9	17
2.12.	piegriezējs	57	43	9	17
2.13.	kurpnieks	57	43	9	17
2.14.	apavu labotājs, apavu tīrītājs	57	43	9	17
2.15.	autoatslēdznieks, automašīnu krāsotājs lauku teritorijā	–	43	9	17
3. Amatsniecības izstrādājumi					
3.1.	amatnieks	43	43	9	17
3.2.	kapu/akmens plākšņu izgatavotājs	85	43	9	17
3.3.	stiklinieks	43	43	9	17
3.4.	podnieks	43	43	9	17

2.pielikuma turpinājums

Nr. p.k.	Profesija vai saimnieciskā darbība	Patentmaksa vienam kalendāra mēnesim (<i>euro</i>)		Samazinātā patentmaksa sešiem kalendāra mēnešiem (<i>euro</i>)	Samazinātā patentmaksa vienam kalendāra gadam (<i>euro</i>)
		Rīgas pašvaldības teritorijā	pārējās pašvaldību teritorijās		
3.5.	keramiķis	43	43	9	17
3.6.	stikla pūtējs, gravieris, matētājs, emaljētājs	43	43	9	17
3.7.	daiļkrāsotājs	43	43	9	17
3.8.	apgleznotājs	43	43	9	17
3.9.	kokgriezējs	43	43	9	17
3.10.	pinējs (klūgu, salmu, slotu)	43	43	9	17
3.11.	akmeņkalis amatnieks	43	43	9	17
3.12.	koka māksliniecisko izstrādājumu izgatavotājs	43	43	9	17
4. Floristika					
4.1.	florists, floristikas speciālists	43	43	9	17
5. Fotografešanas, videoieraksta un audioieraksta pakalpojumi					

Nr. p.k.	Profesija vai saimnieciskā darbība	Patentmaksa vienam kalendāra mēnesim (<i>euro</i>)		Samazinātā patentmaksa sešiem kalendāra mēnešiem (<i>euro</i>)	Samazinātā patentmaksa vienam kalendāra gadam (<i>euro</i>)
		Rīgas pašvaldības teritorijā	pārējās pašvaldību teritorijās		
5.1.	fotogrāfs, mākslas fotogrāfs, kinooperators un audioieraksta operators	43	43	–	–
6. Skaistumkopšanas pakalpojumi					
6.1.	frizieris (kungu, dāmu, suņu), frizūru modelētājs	85	57	–	–
6.2.	grimētājs, kosmetologs, kosmētiķis	71	43	–	–
6.3.	nagu kopšanas speciālists (manikīrs, pedikīrs)	85	43	–	–
6.4.	parūku meistars	71	43	–	–
6.5.	pirtnieks	57	43	–	–
6.6.	stilists, vizāžists	85	43	–	–
6.7.	tetovētājs	85	43	–	–
6.8.	dekoratīvās caurduršanas meistars	71	43	–	–
7. Privātie māsaimniecības pakalpojumi					

2.pielikuma turpinājums

Nr. p.k.	Profesija vai saimnieciskā darbība	Patentmaksa vienam kalendāra mēnesim (<i>euro</i>)		Samazinātā patentmaksa sešiem kalendāra mēnešiem (<i>euro</i>)	Samazinātā patentmaksa vienam kalendāra gadam (<i>euro</i>)
		Rīgas pašvaldības teritorijā	pārējās pašvaldību teritorijās		
7.1.	skursteņslauķis	57	43	9	17
7.2.	mājkopotājs	71	43	9	17
7.3.	logu mazgātājs	57	43	9	17
7.4.	zāles pļaušanas un krūmu griešanas pakalpojumu sniedzējs	43	43	9	17
8. Mājas aprūpes pakalpojumi					
8.1.	masieris	100	71	9	17
8.2.	bērnu masieris	71	43	9	17
8.3.	auklis	43	43	9	17
8.4.	gubernants	85	57	9	17
8.5.	aprūpētājs, slimu bērnu auklis	43	43	9	17
8.6.	skolēnu pavadonis	43	43	9	17

2.pielikuma turpinājums

Nr. p.k.	Profesija vai saimnieciskā darbība	Patentmaksa vienam kalendāra mēnesim (<i>euro</i>)		Samazinātā patentmaksa sešiem kalendāra mēnešiem (<i>euro</i>)	Samazinātā patentmaksa vienam kalendāra gadam (<i>euro</i>)
		Rīgas pašvaldības teritorijā	pārējās pašvaldību teritorijās		
8.7.	bērnu aprūpētājs (diennakts)	57	43	9	17
8.8.	privātskolotājs	57	43	9	17
9. Sēņošana, ogošana, savvaļas ārstniecības augu un ziedu vākšana mežos un pļāvās					
9.1.	Persona, kas vāc mežu un pļavu veltes	–	–	–	–

MK noteikumi Nr. 17. Pievienotās vērtības nodokļa uzskaites žurnāla paraugs

Ieraksta		Dokumenta nosaukums, numurs, datums	Dokumenta autors, darījuma partneris (fiziskās personas vārds, uzvārds vai juridiskās personas nosaukums)	Darījuma partnera PVN maksātāja reģistrācijas numurs (reģistrācijas kods, personas kods) ¹	Saimnieciskā darījuma apraksts	Analītiskā reģistra numurs vai nosaukums ²	Darījumu vērtība bez PVN									Aprēķinātais PVN		
kārtas numurs	datums						ar PVN standart-likmi apliekamie darījumi	ar PVN samazināto likmi apliekamie darījumi	ar PVN 0 % likmi apliekamie darījumi	ar PVN 0 % likmi apliekamo darījumu veids ³	citās valstīs veiktie darījumi	ar PVN neapliekamie darījumi	ar PVN standart-likmi apliekamās no ES dalībvalstīm saņemtās preces un pakalpojumi	ar PVN samazināto likmi apliekamās no ES dalībvalstīm saņemtās preces	ar PVN standart-likmi apliekamajiem darījumiem ⁴	ar PVN samazināto likmi apliekamajiem darījumiem	par saņemtajiem pakalpojumiem	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	
Pārnesums										x								
1.	10.11	čeks, Nr.345, 09.11	SIA „Saule”	LV40000938492	Kancelejas preces													
2.	10.11	Nod.rēķ. nr.23, 10..11	SIA ”IKI”	LV40000987898	Telpu noma													
3.	17.11	PPR Nr.5, 17.11	SIA „ABC”	LV59000445678	Iegādāts pamatlīdzeklis													
Apgrozījums – kopā										x								
Pārnesums/apgrozījums taksācijas periodā										x								

3.pielikuma turpinājums

Aprēķinātais PVN		Kopā ⁵	Darījumu vērtība bez PVN				Priekšnodoklī norādāmais PVN					Kopā ⁹	Atzīmes par samaksu		Cita informācija ¹²
ar standartlikmi apliekamajām no citām dalībvalstīm saņemtajām precēm un pakalpojumiem	ar samazināto likmi apliekamajām no citām dalībvalstīm saņemtajām precēm		importētās preces ⁶	saņemtās preces un pakalpojumi iekšzemē	saņemtie pakalpojumi, par kuriem PVN jāmaksā pakalpojumu saņēmējam	preces un pakalpojumi, kas saņemti no ES dalībvalstīm ⁷	par importētajām precēm ⁸	PVN rēķinā norādītais PVN par precēm un pakalpojumiem iekšzemē	par saņemtajiem pakalpojumiem saskaņā ar likuma 92.panta pirmās daļas 4.punktu	par precēm un pakalpojumiem, kas saņemti no ES dalībvalstīm	lauksaimniekiem izmaksātā PVN 14 % kompensācija		maksājuma dokumenta datums un numurs ¹⁰	samaksātā summa (ar PVN) ¹¹	
19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34
		x	x	x	x	x						x	x	x	
				50				10.50				60.50			
				150				31.50				181.50	Rēķ.	181.50	
				400				84.00				484.00	PPR	240.00	
												726.00	x	x	
		x	x	x	x	x						x	x	x	

Diplomdarbs darbs „LR pašnodarbinātā persona, tās saimnieciskās darbības uzskaitē un maksājamiem nodokļiem” izstrādāts LU Ekonomikas un vadības fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autore: _____ Tanita Herberga
(personiskais paraksts)

Rekomendēju/nerekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītāja asoc.profesore. Dr.ekon. I.Millere _____ __.01.2016.
(personiskais paraksts)

Recenzents: lektore M.Kasale

Darbs iesniegts Grāmatvedības un audita katedrā __.01.2016.

Dekāna pilnvarotā persona: metodiķe Alla Ščukina _____
(personiskais paraksts)

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē __.01.2016. prot. Nr. __.

Komisijas sekretāre: lektore _____ __.01.2016.
(personiskais paraksts)